

Varamummolaa kehittämässä - Tukijaksotoiminnan vaikuttavuus

Eveliina Tervonen

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Varamummolaa kehittämässä - Tukijaksotoiminnan vaikuttavuus

Eveliina Tervonen
Johtaminen ja kehittäminen
sosiaali- ja terveysalan muutoksessa
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2021

Eveliina Tervonen

Varamummolaa kehittämässä - Tukilomien vaikuttavuusVuosi 2021 Sivumäärä 59

Varamummola on yksityinen sosiaalialan avohuollon palveluita tarjoava yritys, jonka päätehtävä on tarjota lyhyitä ammatillisia tukilomia ja muita lastensuojelun avohuollon tukitoimena tai omaishoidon palveluina myönnettäviä palveluita sosiaalihuollon, lastensuojelun ja omaishoidon lapsiperheille.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Varamummolan tukilomien vaikuttavuutta ja sitä, miten Varamummolan tukilomat ovat auttaneet perheitä, ja mitä mahdollisia seurauksia tukilomista tai niiden puuttumisesta voi olla. Opinnäytetyössä pohdittiin, miten palveluita voisi kehittää vastaamaan paremmin asiakasperheiden, kuntien ja kuntayhtymien tarpeisiin, ja kehittää Varamummolan toimintaa tarkastelemalla, millaisia uusia palveluita Varamummolan toimintaan kaivattaisiin.

Opinnäytetyössä oli sekä tutkimuksellisia että toiminnallisia elementtejä. Opinnäytetyön aineisto kerättiin teemahaastattelemalla Varamummolan asiakasperheiden asioista vastaavia viranomaistehtävissä toimivia henkilöitä. Aineisto analysoitiin pääasiassa käyttämällä deduktiivista sisällön analyysiä. Opinnäytetyössä käytettiin myös yhteiskehittämistä. Opinnäytetyön tietoperusta koostui sosiaalityön vaikuttavuudesta ja varhaisesta tukemisesta.

Analyysin perusteella voidaan sanoa Varamummolan tukilomien olevan perheiden elämiin positiivisesti vaikuttavia, varhaisen tuen palveluita, jotka saattavat ehkäistä myöhempiä suurempia haasteita. Opinnäytetyössä tunnistettiin Varamummolassa olevan perheiden hyvinvointia tukevia elementtejä, kuten Varamummolan toiminnan struktuuri ja lasten vanhempia tukevan mahdollisuus säännölliseen lepoon lasten ollessa tukilomalla.

Opinnäytetyön tavoitteen mukaisesti tiedontuottajilta selvitettiin, millaisia palveluita he toivoisivat Varamummolan tarjoavan. Tämän pohjalta lähdettiin yhteiskehittämään uutta palvelumuotoa, sekä selvittämään uuden palvelumuodon toiminnan edellytyksiä. Opinnäytetyön tuotoksena oli uusi toiminnansuunnitelma, mitä ei kuitenkaan nykyisillä resursseilla ja lainsäädännöllisten seikkojen vuoksi pystytä toteuttamaan. Uusi toiminta on mahdollista käynnistää tulevaisuudessa, jolloin tehtyä toiminnansuunnitelmaa voi hyödyntää.

Asiasanat: ammatillinen tukiloma, laatu, vaikuttavuus, varhainen tukeminen

Eveliina Tervonen

Developing Varamummola - The Effectivity of Occupational Supportive Holidays

Year 2021

Pages

59

Varamummola is a private social welfare company that is offering non-institutional occupational supportive holidays and other services to social welfare and child-protection customers.

The purpose of this master's thesis was to examine the effectivity of Varamummola's occupational supportive holidays. The objective was to find out how the supportive holidays have affected the lives of the customer families from the point of view of their social-welfare workers. Furthermore, the aim was to evaluate how the supportive holidays help the families and what consequences the supportive holidays or their absence can have. One purpose of the thesis was to develop Varamummola by identifying the needs of new services and then develop one of them.

This master's thesis has elements of research and activity analysis. For data collection the theme interview was used, the interviewees were social welfare professionals. The data obtained was analysed mainly using deductive content analysis. Co-creation was used to create a new operating plan. The theoretical framework consists of effectivity, early support and socialwork.

According to the analysis, the supportive holidays of Varamummola are an effective method of support for the customer families. These services could possibly prevent the need for drastic interventions, such as children being taken into custody. Aspects supporting the families' well-being were recognised to contain eg. the structures of the supportive holidays and the parents' possibilities to rest while their children are at Varamummola.

One objective of the thesis was to find out what kind of new services would be needed and which of those Varamummola could offer. Co-creation was used to develop a service plan of a new service. According to the findings, the new service cannot be implemented at this point, but could be used in future.

Keywords: effectiveness, early support, occupational supportive holiday, quality

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet	7
2.1	Varamummola yrityksenä ja sen toiminta	7
2.2	Keskeiset käsitteet.....	9
2.3	Vaikuttavuus sosiaalityössä	11
2.4	Varhainen tukeminen	12
2.5	Asiakaslähtöisyys sosiaalityössä	13
3	Opinnäytetyön menetelmälliset ratkaisut, aineisto ja analyysi	15
3.1	Toimintatutkimus Varamummolan toiminnan kehittämisessä	17
3.2	Varamummolan toimintatutkimuksen vaiheet	18
3.3	Aineiston ja analyysin kuvaus	23
4	Tulokset	32
4.1	Myönteiset ja kielteiset vaikutukset asiakkaiden elämään.....	32
4.2	Uudet palvelut.....	35
4.3	Muuta tiedontuottajilta esiin tullutta.....	36
4.4	Tulosten yhteenveto Varamummolan kontekstissa	37
5	Uusi toiminnansuunnitelma: Varamummolan arviointitoiminta	41
6	Pohdinta	44
6.1	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	44
6.2	Tutkimuksen pohdinta.....	45
	Lähteet.....	52
	Kuvat ja kuviot.....	55
	Taulukot	55
	Liitteet	56

1 Johdanto

Lastensuojelun ja sosiaalityön vaikuttavuudesta ei ole vielä paljoa tutkimustietoa, vaikka esimerkiksi vastaavaa tietoa terveydenhuollon puolelta on laajalti saatavissa. Lastensuojelun ja sosiaalityön vaikuttavuuden arviointiin on kiinnitetty huomiota kasvavasti viime aikoina, esimerkiksi Talentian 30 päivää-lehdessä vuonna 2020. Artikkelissa todettiin, ettei lastensuojelussa ole panostettu riittävästi vaikuttavuuden arviointiin ja vaikuttavuuden arviointitoiminnan tulisi perustua tutkimukseen. Lisäksi vaikuttavuuden arvioinnin tulisi perustua hyvinvoinnissa tapahtuvien muutosten seurantaan. (Linnossuo & Kettunen 2020.)

Tässä opinnäytetyössä kuvataan Varamummola Oy:n (jatkossa Varamummola) tukilomatoiminnan kehittämistä. Varamummola on yksityinen sosiaalialan avohuollon palveluita tarjoava yritys, jonka päätehtävä on tarjota lyhyitä ammatillisia tukilomia ja muita avohuollon tukitoimena tai omaishoidon palveluina myönnettäviä palveluita sosiaalihuollon, lastensuojelun ja omaishoidon lapsiperheille. Itse työskentelen Varamummolassa vastaavana perheohjaajana, ja teen opinnäytetyöni Varamummolan palveluiden kehittämisestä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten Varamummolan tarjoamat tukilomapalvelut ovat auttaneet asiakasperheitä; toisin sanoen tarkastella Varamummolan tukilomien vaikuttavuutta. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää Varamummolan palveluita vastaamaan paremmin asiakasperheiden, kuntien ja kuntayhtymien tarpeisiin, ja arvioida esiin nousseiden ehdotusten pohjalta uusia palvelumuotoja. Opinnäytetyössä on sekä tutkimuksellisia että toiminnallisia elementtejä.

Opinnäytetyön lähtöoletuksena on, että Varamummolan tukilomat ovat asiakkaiden elämiä tukevaa palvelua. Opinnäytetyön tutkimuksellisessa osuudessa tehtyyn kyselyyn osallistujat kokevat Varamummolan tarjoavan asiakasperheilleen säännöllisten tukilomien avulla mahdollisuutta vanhempien omaan aikaan ja lepoon, sekä tukea sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoon. Kyselyyn osallistujat uskovat asiakasperheiden hyötyvän erilaisista lepoa mahdollistavista toiminnoista, kuten lastenhoidon ja lomatoiminnan järjestämistä, strukturoidusta ja toiminnallisesta palvelusta.

Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat ammatillinen tukiloma, asiakas ja asiakaspalaute, laatu, vaikuttavuus ja varhainen tukeminen.

2 Teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet

Tässä kappaleessa kuvaan tarkemmin Varamummolan toimintaa, opinnäytetyön tutkimusmenetelmiä sekä teoreettista viitekehystä ja keskeisiä käsitteitä.

2.1 Varamummola yrityksenä ja sen toiminta

Varamummola on yksityinen sosiaalialan avohuollon palveluita tarjoava yritys, jonka päätehtävä on tarjota lyhyitä ammatillisia tukilomia / tukijaksoja ja muita lastensuojelun avohuollon tukitoimena tai omaishoidon palveluina myönnettäviä palveluita sosiaalihuollon, lastensuojelun ja omaishoidon lapsiperheille. Toiminnan tavoitteina on tukea perhettä, perheen huoltajien jaksamista ja yhdessä pysymistä tukilomien, perhetyön, ammatillisen tukihenkilötoiminnan ja tarvittaessa kotipalvelutyön (perheen kotona tapahtuva lastenhoito, siivous, kaupassakäynti yms.) avulla. Kaikkia näitä edellä mainittuja palveluita voidaan yhdistää perheen vahvemman tukemisen mahdollistamiseksi. (Varamummola 2019.)

Toiminnan kantavana ajatuksena on varhainen tukeminen ja perheen monipuolinen tukeminen arjessa. Tukijaksotoiminta painottuu viikonloppuihin ja koulujen loma-aikoihin, mutta tukijaksotoimintaa on tarvittaessa myös arkisin. Perhetyötä ja tukihenkilötoimintaa tehdään pääsääntöisesti arkipäivinä, ja tarvittaessa näitä palveluita saa myös virastoajan ulkopuolella ja myöhään iltaisin.

Kuvassa 1 esitetyt Varamummolan arvot näkyvät kaikessa Varamummolan arjen toiminnassa ja lasten osallistamisessa. Osana Varamummolan toiminnan kehittämistä on käyty ja tullaan käymään arvokeskustelua henkilökunnan kesken. Varamummolan arvoina ovat:

- ARVOSTUS, joka tarkoittaa sitä, että toiminnassa kuulemme ja näemme lapsen
- YHDESSÄ OLEMINEN, mikä tarkoittaa yhdessä tekemistä ja sitä, että tekemällä itse annetaan lapsille tekemisen malli
- HOIVA, joka tarkoittaa kaikkien lasten olevan tärkeitä
- AVOIMUUS, joka kuvastaa avointa yhteistyötä lapsen elämässä olevien perheenjäsenten ja viranomaisten kesken.

Kuva 1: Varamummolan arvot

Varamummolassa ei asu sijoitettuja lapsia eikä se ole kenenkään koti; täten mahdollisesta kaikille asiakkaille tasa-arvoinen tukilomakokemus eikä lasten tarvitse pohtia mahdollista omaa eriarvoisuuttaan verrattuna tavallisiin tuki- ja sijaisperheiden lapsiin. Fyysisesti yritys koostuu kahdesta omakotitalosta Lohjalla, joissa sekä vietetään tukilomia, että toteutetaan muita avohuollon tukitoimina myönnettäviä palveluita. (Varamummola 2019.)

Varamummolan asiakkaat tulevat pääsääntöisesti lastensuojelun ja vammaispalveluiden sosiaalityöntekijöiden, tukiperhekoordinaattoreiden tai muiden asiakkuusvastaavien kautta, jolloin heillä pitäisi olla mm. sosiaalihuoltolain lain 39 § pykälän (Sosiaalihuoltolaki 2014) vaatima asiakassuunnitelma. Asiakkaaksi on myös mahdollista tulla itse maksavana asiakkaana, mutta tämä on huomattavasti harvinaisempaa. Varamummolan historian aikana itsemaksavia asiakkaita ole vielä ollut, vaikka kyselyitä on ollut. Yleensä asiasta kyselevillä on ollut mahdollisuus saada tukipalveluita sosiaalihuollon kautta, ja heidät on ohjattu ottamaan yhteyttä sosiaalityöntekijään.

Tukilomat ovat tarkoitettu alle 18-vuotiaille lapsille. Käytännössä suurin osa asiakkaista on ollut alakouluikäisiä tai nuorempia, alle 12-vuotiaita. Monella lapsista on neuropsykiatrisia haasteita, jotka vaikeuttavat heidän ja perheidensä elämää. Näitä haasteita voivat olla esimerkiksi ADHD- ja muut autismikirjon diagnoosit. Lapset viettävät ennalta sovitusti viikonloppuja tai tarvittaessa pidempiä aikoja Varamummolassa osallistuen talojen toimintaan yhdessä tehden ja yhteisiä sääntöjä noudattaen. Yhteiset säännöt tekevät lasten tukilomista turvallista, sujuvaa ja ennakoitavaa, mikä on erityisen tärkeää neuropsykiatrisesti oireileville lapsille.

Vammaispalveluissa on havaittu perheiden tukemisen olevan ensiarvoisen tärkeää, ja omaishoidon lomien järjestäminen on laissa määritelty omaishoitajan oikeus. Laissa omaishoidon tuesta määritellään, että vammaisen hoitajalla on oikeus vähintään kahden vuorokauden vapaaseen kalenterikuukaudessa, ja kunnan on järjestettävä hoito omaishoitajan vapaan ajalle (Laki omaishoidontuesta 2.12.2005/937). Varamummola pyrkii vastaamaan tähän tarpeeseen tarjoamalla tukilomapalveluita myös omaishoidon piirissä oleville lapsille.

Varamummolan perustamisvuonna 2016 ei Suomessa ollut vastaavia avohuollon palveluita tarjoavia yksityisiä yrityksiä, ja lastensuojelun avohuollon tukilomat toteutetaan useimmiten perheissä sosiaalihuoltolain mukaisina lapsen kasvua ja kehitystä tukevana palveluina. Edelleenkin ammatillisia tukilomia tarjoavia yrityksiä ei juuri löydy; sosiaalihuoltolaissa mainitaankin ainoastaan lomanviettopalveluita myönnettävän erityistä tukea tarvitsevalle lapselle (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 28 §). Kaikki lapset eivät kuitenkaan oireilunsa vuoksi sovellu tavallisiin tukiperheisiin, vaan he tarvitsevat vahvempaa ammatillista tukea. Lisäksi tukiperheitä ei useinkaan ole tarpeeksi niitä tarvitseville lapsille. Esimerkiksi Perhehoitoyksikkö Pihlaja hakee jatkuvasti uusia tuki- ja sijaisperheitä. Näkyvä osa tuki- ja sijaisperheiden rekrytoinnissa on ollut Perhehoitoyksikkö Pihlajan Ajoissa kotiin -kampanja, joka järjestetään vuosittain ja järjestettiin myös opinnäytetyön aloittamisen vuonna 2020. (Pihlaja 2020). Lisäksi monissa kunnissa on järjestetty koulutustilaisuuksia uusille tuki- ja sijaisperheille, mutta käydyistä koulutuksista huolimatta tukiperheitä tarvitseville lapsille ei niitä kaikissa kunnissa ole löytynyt (Kupari 2019).

2.2 Keskeiset käsitteet

Opinnäytetyön keskeisiksi käsitteiksi valikoituivat ammatillinen tukiloma, asiakas ja asiakaspalaute, laatu, vaikuttavuus ja varhainen tukeminen. Seuraavassa avaan keskeisiä käsitteitä.

Ammatillisilla tukilomilla (jatkossa tukijakso ja/tai tukiloma) tarkoitetaan tässä yhteydessä asiakasperheiden lapsille tarkoitettuja säännöllisesti toistuvia, lyhytaikaisia ja ammatillisia, ennalta määriteltyjä lomapäiviä Varamummolassa. Tukilomien kesto ja toistuvuus määritellään asiakaskohtaisesti. Useimmiten jaksot ovat kestoltaan viikonloppuja (perjantaista sunnuntaihin), toistuen yhdestä neljään kertaan kuukaudessa. Koulujen loma-aikoina tukilomat usein ajoittuvat myös arkipäiville ja voivat kestää useampia päiviä kerrallaan. Tukilomia voidaan räätälöidä perheen tarpeita vastaaviksi ja perheen tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan myös akuuteissa tapauksissa, jolloin tukiloma voi alkaa lyhyelläkin varoitusajalla. Tukilomat ovat sosiaalihuolto-, lastensuojelu- ja omaishoidontuenlakiin perustuvia perheille tarjottavia palveluita lapsen ja perheen tukemiseksi. Tässä opinnäytetyössä käytän osaksi ristiin käsitteitä tukijakso ja tukiloma, joilla

tarkoitin kuitenkin samaa asiaa. Opinnäytetyön aloittamisen jälkeen tukiloma-nimikkeestä alettiin pikkuhiljaa luopua ja vaihtaa tukijaksoksi.

Asiakas on henkilö tai taho, jolle palvelua tarjotaan, joka sitä käyttää, siitä maksaa ja hyötyy. Rousu ja Holma (2004) luettelevat asiakkaita olevan erilaisia: varsinaiset asiakkaat eli palvelun käyttäjät, palvelun tilaajat, toiminnan rahoittajat sekä merkittävät tukijat. Palveluiden maksajien voidaan olettaa hyötävän erilaisista palveluista pienempinä kustannuksina avohuollon palveluiden ollessa kustannuksiltaan sijaishuollon palveluita halvempia (mm. Heinonen, Väisänen & Hipp 2012).

Asiakaspalautteella tarkoitetaan asiakkaan ilmaisemaa mielipidettä palvelun sisällöstä ja laadusta. Asiakaspalaute antaa tietoa siitä, ovatko palvelut pystyneet tuomaan helpotusta asiakkaan tilanteeseen. Jotta asiakaspalautetta on mahdollista saada, on tarpeen tunnistaa palveluista hyötävät ja niitä käyttävät eri asiakasryhmät. (Rousu & Holma 1999, 89.)

Asiakaspalautteen avulla on mahdollista saada selkeää tietoa laadun varmistamiseksi. Lasten ja perheiden hyväksi toimivien tahojen tulisi tietää, miten perheille annetut palvelut vaikuttavat perheiden elämään. Jotta lasten ja perheiden elämiin voisi vaikuttaa heitä tukevasti, on tiedettävä, kuinka palvelussa on onnistuttu. Ilman tutkimusta eli esimerkiksi asiakaspalautekyselyiden tekemistä, emme pysty olemaan varmoja siitä, tarjoammeko perheille oikeanlaisia palveluita tai kehittämään niitä, mistä syystä asiakaspalautteen kerääminen eri asiakasryhmiltä on tärkeää. Asiakaspalautetta saadaan myös asiakkailta suoraan, ja se kirjataan usein heidän omiin asiakaskertomuksiinsa hyödyntämättä saatua palautetta koko organisaation tasolla. Tuolloin tieto jää asiaa hoitavan työntekijän ja asiakkaan väliseksi. (Rousu & Holma 1999, 89; Rousu 2007, 9-10.)

Laatu kuvaa ISO-laatujärjestelmän mukaan niitä palvelun tekijöitä, jotka ”vaikuttavat palvelun kykyyn täyttää sille asetetut vaatimukset ja odotukset” (Rousu & Holma 1999, 10). Laadukkaan palvelun tuottamiseksi on selvennettävä yrityksen toiminnan perusteita sekä selvitetävä asiakkaiden tarpeet ja palveluun kohdistuvat odotukset. Yrityksen palveluajatuksessa ja arvoissa määritellään tärkeitä asioita, jotka tekevät yrityksen työtä näkyväksi ja helpottavat palvelun laadun määrittelyä ja arviointia. Asiakkaan tarpeet ja hänen tärkeinä pitämänsä asiat saadaan parhaiten esiin kysymällä heiltä aktiivisesti. (Rousu & Holma 1999, 10, 16-17, 89.)

Myös hyvä asiakaskirjausten tekeminen on osa laadunhallintaa, sillä palvelun laatua voidaan tarkastella myös tehtyjen kirjausten perusteella: mitä palveluita ja miten asiakas on vastaanottanut, ja mitä mieltä hän on palveluista ollut. Laadunhallintaan kuuluu olennaisena osana myös laadun parantaminen: tarpeen mukaan toimintatapoja muutetaan ja kehitetään parhaan mahdollisen palvelun aikaansaamiseksi. (Rousu & Holma 1999, 77, 83.)

Varamummolan toiminnassa tukijaksojen asiakasryhmiä voidaan katsoa olevan kolme: perheen alaikäinen lapsi (sekä hänen perheensä) palveluiden varsinaisena käyttäjänä, lapsen asioista vastaavat henkilöt (yleensä sosiaalityöntekijät) palveluiden tilaajina sekä kunnat tai kuntayhtymät palveluiden maksajina. Tukijaksolle tulevat asiakkaat ovat eri organisaatioiden asiakasperheiden alaikäisiä lapsia, jotka hyötyvät tukijaksoista saadessaan turvallisen lomanviettopaikan, useimmiten vanhempien levon tai omaishoidon vapaan ajaksi. Alaikäiset lapset ja heidän perheensä eivät maksa saamastaan palvelusta Varamummolalle.

Asiakaspalautteen hyödyntämisestä Varamummolan toiminnassa olen huomannut asiakkaiden ilmaisevan palautettaan tavattaessa tai puhelimitse, jonka jälkeen palaute kirjataan asiakastietojärjestelmään ja välitetään sanallisesti muille työntekijöille. Palautetta ei kuitenkaan systemaattisesti käytetä toiminnan kehittämiseen esim. arvioimalla tarkemmin mistä elementeistä myönteinen tai kielteinen palaute koostuu. Arvioimalla palautetta tarkemmin siitä saatua tietoa voitaisiin hyödyntää toimimalla samalla tai eri tavalla vastaavassa tilanteessa.

Varamummolan toiminnan laatuun vaikuttaa mm. henkilökunnan koulutustaso, joka pyritään pitämään tarpeeksi korkealla laadun varmistamiseksi. Osaltaan kuntien kilpailutus sopimukset vaikuttavat henkilökunnan koulutustasovaatimukseen esim. tukihenkilötoiminnan osalta: perustason tukihenkilötoimintaa voivat tehdä myös lähihoitajat, mutta tätä vaativamman tason tukihenkilötyöhön voivat osallistua vähintään sosionomin koulutuksen omaavat työntekijät.

2.3 Vaikuttavuus sosiaalityössä

Näyttöön perustuvat käytännöt ovat sosiaalityössä haasteellisia jäsentää, koska käsite on otettu käyttöön suoraan terveydenhuollon toimialoilta ilman tarkempia määritelmiä ja keskusteluita suomalaista sosiaalityötä toteuttavissa piireissä. Näyttöön perustuvat käytännöt ja tutkimukset antavat aiheelle kuitenkin yhden näkökulman, jonka Pohjola sanoo soveltuvan sosiaalityöhön heikosti. Pohjola ehdottaakin muita lähestymistapoja, kuten toimintatutkimuksia. (Pohjola 2012b, 29-30.)

Toimintatutkimuksen tarkoituksena on ratkaista käytännön ongelmia työpaikalla ja kehittää yhdessä soveltuvaa ongelmanratkaisua ja siten muuttaa tilannetta. Toimintatutkimus on erityisen käyttökelpoinen tutkimukselliseen kehittämistoimintaan, koska sen tavoitteena on toimintojen kehittäminen tai muutoksen aikaan saaminen. Myös uusien näkökulmien löytäminen on yksi toimintatutkimuksen mahdollisia käyttömuotoja. (Ojasalo, Moilanen, Ritalahti 2009, 58-60.)

Vaikuttavuus voidaan ymmärtää monin eri tavoin, sitä voidaan mitata eri tavoin ja kaiken kaikkiaan vaikuttavuus on erittäin laaja käsite. Vaikuttavuuden haasteellisuudesta kertoo se,

ettei vaikuttavuudelle ole yhtä, kaikille aloille yhteistä käsitettä, vaan useimmat tieteenalat määrittelevät sen omista lähtökohdistaan käsin (mm. Heliskoski, Humala, Kopola, Tonteri, Tykkyläinen 2018; Pohjola 2012a, 9-11; Pohjola 2012b, 22-23). Monia vaikuttavuuden termejä käytetään myös ristiin ja sekaisin, ja siitä käytetään markkinoiden luomia merkityksiä tehokkuuden ja taloudellisuuden näkökulmista. Lisäksi vaikuttavuuden ymmärtämistä vaikeuttaa samansisältöisesti määritellyt rinnakkaiset käsitteet. (Pohjola 2012a, 10-11; Pohjola 2012b, 22-23.)

Konu, Rissanen, Ihantola ja Sund (2009) sanovat vaikuttavuuden olevan Suomen terveydenhuollonalan tutkimuskirjallisuudessa liian vähän määritelty ja käytetyt mittarit ovat epämääräisiä tai puuttuvia. Pohjola (2012a, 10-11) sanoo sosiaalityössä koetun olevan tarpeellisempaa ottaa käyttöön ihmisläheisempi näkökulma, joka painottaa sosiaalityön laadun kokemusta muutoksen tuottamisen kautta. Laitinen ja Pohjola (2010) mainitsevat ”vaikuttavuuden mittaamisen sijasta on usein kysymys vaikutusten kuvaamisesta” (Pohjola 2012a, 12-13).

Sitran julkaisussa (Heliskoski ym. 2018, 4) todetaan vaikuttavuuden käsitteen olevan tärkeä palveluntuottajille myös asiakkuuksien lisäämisen vuoksi. Palveluntuottajien on osoitettava, että heidän tarjoamansa palvelut auttavat asiakkaita sekä syyt, miksi asiakas on palvelusta hyötynyt. Palvelu suunnitellaan siten, että asiakkaalle asetetut tavoitteet toteutuvat. Palveluiden vaikuttavuustiedon hankkimista puoltaa se, että usein rajalliset resurssit pystytään kohdentamaan mahdollisimman oikealla ja tehokkaalla tavalla palveluihin, joita käyttämällä on mahdollista luoda eniten hyvinvointia (Hujala & Taskinen 2020, 78-79).

Tässä opinnäytetyössä tarkoitan vaikuttavuudella Varamummolan tukijaksojen asiakkaalle tuottavaa hyötyä ja sitä, ovatko määritellyt tavoitteet tulleet saavutetuiksi. Lisäksi tarkastelen vaikuttavuutta Pohjolan (2012a, 12-13) määritelmän mukaisesti vaikutusten kuvaamisesta käsin.

2.4 Varhainen tukeminen

Lastensuojeluasiakkuuksien ja huostaanottojen määrä on ollut kasvussa monissa kunnissa. Kiireellisten kodin ulkopuolelle tapahtuvien sijoitusten määrä on huolestuttava. Syynä voidaan pitää perheen liian myöhään saamaa lastensuojelullista apua ja ratkaisuna on esitetty ennaltaehkäisevien palveluiden lisäämistä nykyisestä. Lisäksi lastensuojelun huostaanoton pitkäaikaiskustannukset ovat korkeammat kuin avohuollon tukitoimen palveluiden. (Heinonen, Väisänen, Hipp 2012.) Syitä lastensuojeluasiakkuuksien kasvavaan määrään on esitetty monia, ja oletettavaa on, ettei mikään yksittäinen syy selitä asiakkuuksien jatkuvaa kasvua (Bardy 2013). Tässä opinnäytetyössä en lähde pohtimaan asiakkuuksien syitä tarkemmin, sillä siitä on jo mielestäni hyvin kirjoitettua tietoa, jota ei ole tarpeen tässä yhteydessä toistaa (mm.

Bardy 2013; Paavola ym. 2010). Sen sijaan keskityn em. mukaisesti vaikuttavuuteen ja Varamummolan toiminnan kehittämiseen.

Bardy (2011, 24) on huomionnut suunnitelmallisen avohuollon sosiaalityöskentelyn perheiden tukemiseksi olevan liian vähäistä, koska kunnissa ei ole välttämättä tehty tai tarkistettu lastensuojelulaissa edellytetyjä asiakassuunnitelmia. Paavola, Honkavaara, Muuronen, Mäkinen, Tolonen & Varsa (2010) ovat tehneet lastensuojelulain ehkäiseviin toimintatapoihin liittyvän kyselyn, jonka tuloksissa mainitsevat suurimman puutteen olleen tuolloin lapsiperheiden kotipalvelutoiminnasta sekä tukihenkilöistä ja tukiperheistä. Lapsiperheiden kotipalvelua pidetään erittäin hyödyllisenä palveluna, ja se on mahdollistanut varhaista tukemista kotitöiden helpottamisen muodossa sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ja tuettavan taitojen kehittämisessä. Lapsiperheille tarjotun kotipalvelun määrä on kuitenkin laskenut 1990-luvun lopulla. (Bardy 2013, 19-20.)

Paavolan ym. (2010) mukaan ehkäisevän lastensuojelun toimintamahdollisuuksissa ei ollut tapahtunut lisääntymistä aiempaan verrattuna. Se, ettei tukitoimia ole tai niitä on vain vähän, voivat vaikuttaa kielteisesti huonommassa asemassa olevien lasten hyvinvoinnin paranemiseen (Bardy 2013, 20). Sosiaali- ja terveysministeriön johtama lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) 2016-2019 yhtenä tavoitteena oli saada lapsille ja lapsiperheille oikeaa apua sopivaan aikaan, ja siten mm. hillitä kustannusten kasvua (STM 2019). Samaan tähtää myös kansallinen lapsistrategia 2040: lapsille ja perheille on tarjottava varhaisemmassa vaiheessa toimivia tukimuotoja (Lapsen aika 2019).

Myös eri lait edellyttävät perheiden tukemista varhaisessa vaiheessa. Lastensuojelulaki (2007) määrittelee avohuollon tukitoimien olevan ensisijaisia tukimuotoja ennen vahvempia toimenpiteitä, kuten huostaanottoja. Sosiaalihuoltolaki (2014) määrittelee lapsilla olevan oikeuden lyhytaikaiseen tukilomaan kertaluontoisesti tai toistuvana esimerkiksi perhetilanteen vuoksi.

Varhainen tukeminen on tärkeää myös siksi, että tarpeeksi ajoissa annettu tuki ja hoito turvaa lapsen kehitystä sekä ehkäisee ongelmia eskaloitumasta aikuisuudessa. Lastensuojelullisissa tehtävissä toimivien yritysten vastuulla on tuottaa sellaisia palveluita, jotka lasta erityisesti tukevat ja joita ei ole ollut muista paikoista mahdollista saada. (Rousu 2007, 18-20).

2.5 Asiakaslähtöisyys sosiaalityössä

Asiakaslähtöisyydellä tarkoitan tässä yhteydessä WHO:n (2016, 2) kirjaamaa määrittelyä ihmislähtöisestä hoidosta ”people-centred care”, vaikkakin kyseessä on enemmän

terveydenhuollon kuin sosiaalialan määritelmä. Määritelmän mukaan asiakaslähtöisesti toimimalla otetaan tietoisesti huomioon asiakkaana toimivien henkilöiden tai yhteisöjen näkökulmat toteutettaessa heille parhaiten soveltuvia palveluita. Asiakaslähtöisyyden yksi ydinoleksista on, että asiakas itse ottaa osaa omaan hoitoonsa.

Lapsen osallistaminen itseään koskeviin asioihin voi helpottaa lapsen omaa ymmärrystä itsestään ja mahdollisuuksistaan, parantaa luottamusta omaan osaamiseen ja kykyihin (Bardy 2013, 22). Luodes (2007) on huomionnut lastensuojeluprosessin kehittämisen asiakaslähtöisempään suuntaan olevan tärkeää, ja myös moniammatillisesti tulisi panostaa ennaltaehkäisevään tukeen ja perheen auttamiseen mahdollisimman pienillä keinoilla.

Rasmusson, Hyvönen, Nygren & Khoo (2010) ovat verranneet kolmen eri maan käyttämää samaa sosiaalityöntekijöiden koulutusmateriaalin erilaisia käyttötapoja, ja huomioineet käyttötavoissa eroja. Kaikkien kolmen maan koulutusmateriaalit perustuvat Isossa Britanniassa käytössä olevaan Looking After Children -järjestelmään (LAC), jonka ydinartikkelin mukaan on lapsen näkyväksi tekeminen ja työskentelyyn mukaan ottaminen. Heidän mukaansa lapsen näkökulma tulisi aina huomioida työskentelyssä lasten kanssa. Huolimatta siitä, että sosiaalityöntekijöiden koulutuksessa kannustetaan osallistamaan lapsia, on artikkelin mukaan lasten mukaan ottaminen päätöksentekoon edelleen varautunutta ja rajoitettua.

Ruotsissa käytössä oleva LAC-versio BBIC (Barns behov i centrum) korostaa myös lasten ja heidän vanhempiansa osallistamista ja sitouttamista päätöksen tekoon syvällisemmin heidän pelkän kuulemisensa sijaan. BBIC:n mukaan lasten osallistamiselle ei ole alaikäraja, vaan arvio heidän ymmärryskyvystään määrittelee sen, miten lasta on osallistettava. Osallistamiseen ei myöskään saa pakottaa, vaan lapsella on oltava oikeus kieltäytyä osallistumasta. Kaikki osallistaminen on tehtävä yhteistyössä lapsen, vanhempien sekä viranomaisten ja muiden tukijoiden kanssa. (Socialstyrelsen 2018.)

Varamummolassa ei tehdä samanlaisia päätöksiä kuin mitä sosiaalityöntekijät tekevät lapsen etua ajatellessaan. Toiminnassa pyritään osallistamaan lapsia yhteiseen tekemiseen, tehdään lapsi näkyväksi ja osoitetaan, että hänen mielipiteillään on vaikutusta. Samalla lapsille tulee mahdollisuus kokea olevansa tärkeitä. Samalla toivotaan mahdollistettavan sitä, että lapsi pystyy ilmaisemaan omaa mielipidettään ja tulemaan siten kuulluksi omassa asiassaan. Jos kuulluksi tuleminen ei ole mahdollista lapsuudessa, niin ehkä myöhemmin elämässään he kykenevät ottamaan osaa itseään koskevaan päätöksentekoon.

Varamummola pyrki vastaamaan asiakaslähtöisyyden vaateeseen ottamalla käyttöön asiakaspalautejärjestelmän, josta saatuja vastauksia käytetään toiminnan kehittämiseen. Kysymällä myös lasten mielipidettä Varamummolan toiminnasta he saavat kokemuksen siitä, että he ovat tärkeitä ja että he voivat vaikuttaa asioihin. Osaltaan tämä opinnäytetyö

palvelee Luodeksen ajatusta asiakaslähtöisemmästä palvelusta ja perheen auttamisesta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

3 Opinnäytetyön menetelmälliset ratkaisut, aineisto ja analyysi

Toimintatutkimukselle ominaista on se, että toiminta ja tutkimus tapahtuvat samanaikaisesti: tavoitteena on tutkimisen lisäksi toiminnan kehittäminen. Erityisesti tarkoituksena on vaikuttaa sosiaaliseen toimintaan, eli siihen kuinka ihmiset toimivat yhdessä. (Aaltola ym. 2010.) Toimintatutkimus on osallistava kehittämisen menetelmä, minkä etuna voidaan pitää mm. sitä, että ratkaisu ja uudet toimintatavat syntyvät yhteistyössä työyhteisön jäsenten kesken, jolloin he ovat valmiimpia sitoutumaan itse luomaansa muutokseen (Ojasalo ym. 2009). Erityisesti tämän vuoksi valitsin Varamummolan kehittämismenetelmäksi toimintatutkimuksen: yhdessä tekemällä saamme aikaan Varamummolaan sopivaa toimintaa, johon kaikki ovat valmiita sitoutumaan.

Toimintatutkimus on luonteeltaan vaiheittaista, ja siinä korostuvat erilaiset, toisiaan seuraavat ja toistuvat vaiheet: suunnittelu - toimeenpano - havainnointi - seuranta - suunnittelu - toimeenpano - jne. Osin vaiheet voivat olla limittäisiä. Toimintatutkimus alkaa ongelman havainnoinnista ja määrittelystä sekä toimintatutkimuksen tavoitteiden asettamisesta. Seuraavassa vaiheessa perehdytään kirjallisuuteen ja muuhun aineistoon, jolloin myös kehittämistoiminta ja tavoitteet saattavat täsmentyä. Näitä seuraavassa vaiheessa hankitaan aineistoa, jonka perusteella luodaan ongelmanratkaisu suunnitelma ja lähdetään toteuttamaan suunnitelmaa. Suunnitelman toteutusta havainnoidaan ja arvioidaan, tarvittaessa muutetaan ja tehdään uusi suunnitelma, jota lähdetään toteuttamaan. Arviointia ja reflektointia tapahtuu myös kaiken aikaa. (Ojasalo ym. 2009, 60-61; Aaltola ym. 2010, 214-222.)

Toimintatutkimuksen tiedonkeruumenetelminä voidaan käyttää samoja keinoja kuin muissakin tutkimuksissa. Haastattelu on eniten käytetty tiedonkeruumenetelmä, jonka etuna on nopea ja usein syväallinen tiedonkeruu. (Ojasalo ym. 2009, 95-107.) Haastattelun on sanottu olevan joustava tiedonkeruumenetelmä, jonka avulla on mahdollista suunnata tiedonhankintaa eri tavoin kuin esim. lomakkeita täyttäessä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34). Hirsjärvi ja Hurme (2001) näkevät haastattelun käytössä etuna mm. sen, että saatuja vastauksia voidaan syventää ja selventää esim. lisäkysymysten avulla.

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu on käyttökelpoinen tilanteessa, jossa pitäydytään ennalta valituissa teemoissa eli aiheissa, ja edetään haastattelussa niiden teemojen varassa yksityiskohtaisesti määritettyjen kysymysten sijaan. Teemat ovat kaikille haastateltaville samoja, ja tarkempaa kysymystenasettelua voi muotoilla tarpeen mukaan,

joskin kysymysten sisältö on kaikille haastateltaville sama. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47; Ojasalo ym. 2009, 97.) Ojasalon ym. (2009) mukaan etukäteen laadittuja kysymyksiä voi jättää kysymättä, jos niille ei ole tarvetta, sekä haastattelussa voi myös kysyä muita aiheeseen olennaisesti liittyviä kysymyksiä, joita nousee mieleen haastattelun aikana. Teemahaastattelun etuna on myös sen joustavuus ja haastateltavien vastaamaan motivoimisen mahdollisuus strukturoidumpaan lomakkeeseen verrattuna. (Aaltola ym. 2010, 42-43; Hirsjärvi & Hurme 2001.)

Eskola ja Suoranta (1996) sanovat Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 136) mukaan analysoinnin olevan mahdollista toteuttaa vähintään kolmella eri tavalla:

- aineisto puretaan ja analysoidaan (yhtä aikaa) tutkijan intuitiota käyttäen
- aineisto puretaan, koodataan ja analysoidaan koodauksen jälkeen
- aineisto puretaan ja koodataan samanaikaisesti, tämän jälkeen se analysoidaan

Analysointia voi tehdä jo haastattelussa, kun tutkija tekee havaintoja haastatteluissa esiintyvistä ilmiöistä. Samalla voi tehdä analyysissään deduktiivista, induktiivista tai abduktiivista päättelyä. Deduktiivisessa päättelyssä tutkijalla on sanottu olevan ajatuksia, joita hän pyrkii tutkimuksessaan näyttämään toteen; induktiivinen päättely nojaa aineistoon, jota yritetään tulkita ilman ennako-oletuksia. Abduktio on näiden kahden analyysitavan yhdistämistä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136; Kananen 2014, 110). Käytin analyysiä tehdessäni pääasiassa deduktiivista päättelyä, koska johtoajatuksenani oli Varamummolan tukijaksojen olevan asiakkaita hyödyttävä palvelu, ja tätä pyrin myös todentamaan. Aluksi purin ja analysoin aineistoa yhtä aikaa intuitiivisesti, ja myöhemmin tein tarkempaa analyysia koodauksen jälkeen, koska tämä vaikutti olevan minulle toimivin toimintatapa.

Ennen analysointia aineistoa on kuvailtava, jotta analyysin lukijalle tulee selkeämpi käsitys aineistosta ja siten parempi ymmärrys asiasta. Aineistoa on myös luokiteltava (teemoiteltava), jotta sen myöhempi tulkitseminen ja yksinkertaistaminen on mahdollista. Luokittelun on sanottu olevan tarpeellista aineiston eri osien vertailun ja tyypittelyn vuoksi. Muodostetut luokat täytyy pystyä myös perustelevaan kattavasti. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 145-147.)

Aineiston yhdistely ja tulkinta ovat myös tärkeitä. Aineistoa yhdistellessä on tarkoitus havaita samankaltaisia tai toisistaan poikkeavia asioita teemoitetusta aineistosta. Luokiteltua aineistoa tutkaillaan, ja yritetään saada käsillä olevaan ilmiöön monipuolista ymmärrystä. Aineistoa tulkitaan jatkuvasti, koko tutkimusprosessin ajan. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 148-151.)

Lyhyesti sanottuna: tiedontuottajilta saatu aineisto luetaan, luokitellaan ja analysoidaan, minkä jälkeen siitä tehdään tulkintoja. Tämä on tässä tutkimuksessa etenevä analyysin päärunko.

3.1 Toimintatutkimus Varamummolan toiminnan kehittämisessä

Tämän opinnäytetyön ja toimintatutkimuksen tarkoitus oli kehittää Varamummolan tukijaksopalveluita vastaamaan asiakkaina olevien sosiaalityöntekijöiden toiveita ja heidän asiakasperheittensä tarpeita. Toimintatutkimuksellinen yhteiskehittämisen menetelmä soveltui mielestäni näiden tarkoitusten täyttämiseen.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten Varamummolan tarjoamat tukilomapalvelut auttaneet asiakasperheitä; toisin sanoen tarkastella Varamummolan tukilomien vaikuttavuutta. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää Varamummolan palveluita vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeisiin, ja arvioida esiin nousseiden ehdotusten pohjalta uusia palvelumuotoja. Opinnäytetyössä on sekä tutkimuksellisia että toiminnallisia elementtejä.

Liiketoiminnan kehittämiseksi voi olla monia syitä, kuten esimerkiksi pääoman investoiminen, ulkoisiin ughiin reagoiminen sekä uusien mahdollisuuksien hyödyntäminen. Uusista mahdollisuuksista erityisesti asiakkaiden toiveet lisäpalveluista voivat johtaa tarpeeseen kehittää yrityksen palveluita. Lähdettäessä kehittämään yritystoimintaa, voi yritys esim. kartoittaa asiakkaiden tarpeita, joihin yritys ei vielä ole vastannut tai hankkia uusia asiakasryhmiä. (Karlöf & Lövingsson 2004, 114-115.) Varamummolan yritystoiminnan kehittämiseen vaikuttivat sekä ulkoiset uhat että uusien mahdollisuuksien hyödyntämisen näkökulmat. Asiakkaiden väheneminen pääsääntöisesti Varamummolan muista avoimuuden palveluista loi painetta kehittää uusia toimintoja ja hankkia uusia asiakasryhmiä talouden tasapainottamiseksi.

Opinnäytetyössäni alustavana suunnitelmana oli haastatella asiakasperheiden sosiaalityöntekijöiltä tai heidän asioistaan päättäviä henkilöiltä (jäljempänä ”tiedontuottajat”) henkilökohtaisesti. Päädyin suorittamaan kyselyn sähköpostitse henkilökohtaisen tai puhelinhaastattelun sijaan, kuitenkin noudattaen teemahaastattelun periaatteita. Olin työssäni havainnut tiedontuottajia olevan vaikea tavoittaa puhelimitse, ja henkilökohtaisten tapaamisten sopiminen olisi ollut vielä vaikeampaa. Lisäksi haastatteluvaiheen alkaessa puhkesi COVID-19 -epidemia, joka olisi ennestään vaikeuttanut henkilökohtaisten tapaamisten toteutumista. Sähköpostin käyttöä kyselyn toteuttamisessa puolsi myös se, että kasvotusten tehtävä haastattelu olisi ollut hitaampaa. Lisäksi haastateltavien kanssa olisi suurella todennäköisyydellä tullut keskusteltua myös aiheen vierestä ja litteroitavaa materiaalia olisi siten tullut enemmän. Tiedostin myös sen, että saamani aineisto ei sähköpostitse tehdyssä kyselyssä olisi välttämättä ollut niin kattava kuin henkilökohtaisessa haastattelussa saatava aineisto.

Vaihtoehtoisesti harkitsin voivani hyödyntää Varamummolassa käyttöön otetun asiakaskirjausjärjestelmän asiakaspalautekyselyä. Sähköistä asiakaspalautekyselyä en kuitenkaan kokenut voivani hyödyntää harkitsemallani tavalla, sillä siitä kokeiluluontoisesti sosiaalityöntekijöille lähettämiini Varamummolan toimintaan liittyviin asiakaspalautekyselyihin en saanut vastauksia.

Tiedontuottajina olisivat mahdollisesti voineet toimia myös asiakkaana olevien perheiden vanhemmat ja/tai lapset. Päätin kuitenkin rajata tiedontuottajat sosiaalialan ammattilaisiin, koska rajaamalla tiedontuottajan sosiaalialan ammattilaisiin sain näkymään erityisesti heidän toiveensa palvelun kehittämisestä sen tilaajina ja maksajina. Lisäksi arvioin sen hetkisten asiakasperheiden huoltajien ja heidän lastensa saattavan olla kyvyttömiä tai haluttomia vastaamaan opinnäytetyön kysymyksiini. Rajaamalla lapset tiedontuottajien ulkopuolelle ei huoltajilta tarvinnut kysyä lupia lasten käyttämiseksi tiedontuottajina, mikä lyhensi tiedonkeruuseen tarvittua aikaa. Lisäksi toimimalla em. tavalla opinnäytetyössä ei tarvinnut pohtia lasten käytön tiedontuottajina eettisyyttä.

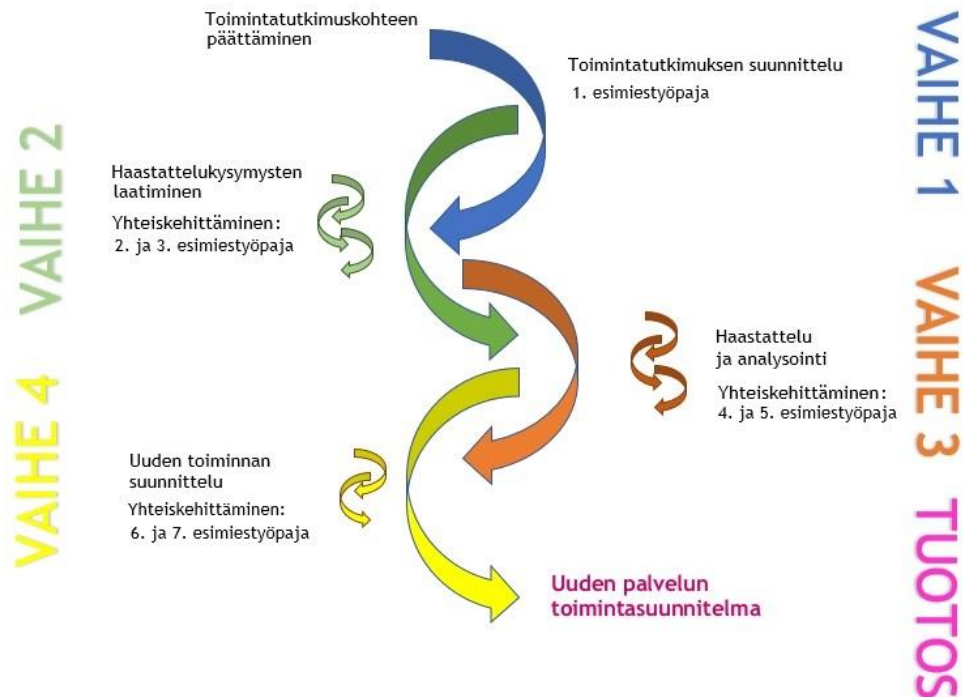
3.2 Varamummolan toimintatutkimuksen vaiheet

Varamummolan toiminnankehittämisen voidaan kuvailla olevan toimintatutkimuksen periaatteiden mukaisesti menevä syklinen tapahtuma, jonka syklit menevät osin sisäkkäin ja tulevat jatkumaan vielä opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Kuva 2 havainnollistaa tämän opinnäytetyön syklisyyttä.

Opinnäytetyön ensimmäisessä vaiheessa päätin toimintatutkimukseni ja opinnäytetyöni kohteen, sekä aloin suunnitella kuinka tutkimuksen tekisin. Samalla pidin ensimmäisen esimiespajan, jossa keskusteltiin opinnäytetyön aihevaihtoehdoista, tarkoituksesta ja tavoitteista. Toiminnanjohtaja Salimo toivoi Varamummolan tukijaksojen vaikuttavuuden selvittämistä, joka vaikutti alun perin liian suurelta haasteelta sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin haastavuuden vuoksi. Päädyin kuitenkin valitsemaan opinnäytetyön kantavaksi teemaksi vaikuttavuuden sen mielenkiintoisuuden ja haasteellisuuden vuoksi.

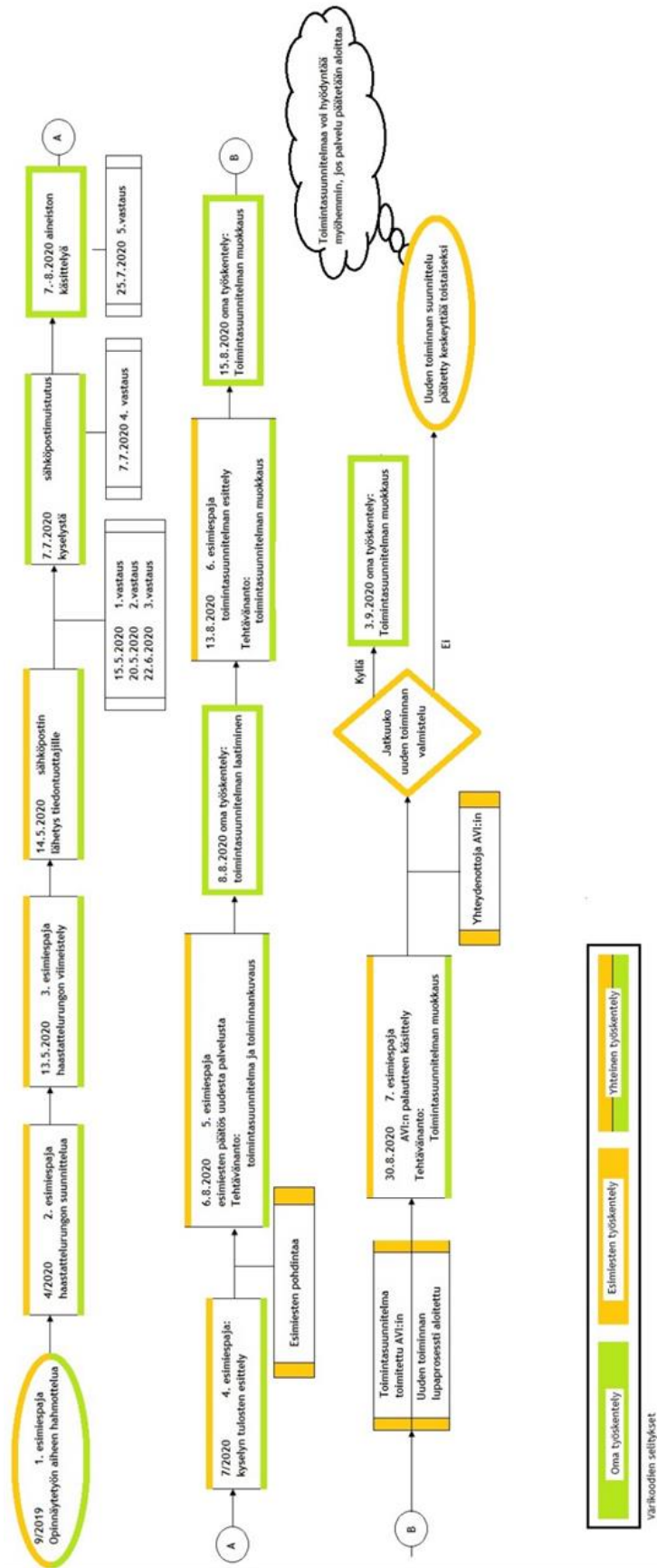
Toisessa vaiheessa aloin miettiä haastattelukysymyksiä sekä tiedontuottajia, samalla mietittiin mahdollisia kysymyksiä asiakaspalautejärjestelmään liittyen. Huhtikuussa 2020 toisessa esimiespajassa suunniteltiin tiedontuottajille suunnattua haastattelurunkoa, ja mietittiin mahdollisia tiedontuottajia. Mahdollisista tiedontuottajista keskusteltiin Salimon kanssa, joka hoitaa Varamummolan tukijaksojen varaukset ja vastaanottaa paikkatiedustelut. Mahdollisiksi tiedontuottajiksi valikoitui 15 henkilöä, jotka edustivat kattavasti Varamummolan asiakaskuntia ja yhteistyökumppaneita: lasten asioista vastaavia sosiaalityöntekijöitä, vastaavia sosiaalityöntekijöitä sekä vammaispalvelu- ja tukiperheasiakkuusvastaavia.

Kolmannessa vaiheessa suoritin haastattelut sähköpostikyselynä ja aloitin analyysia. Opinnäytetyön prosessin neljäs vaihe oli uuden toimintasuunnitelman (liite 3) ja toiminnankuvauksen laatiminen sekä niiden täydentäminen.

Kuva 2: Varamummolan toimintatutkimuksen vaiheet

Opinnäytetyön tekeminen alkoi syyskuussa 2019, jolloin Varamummolan omistajien (esimiesteni toimitusjohtaja Outi Kalpion ja toiminnanjohtaja Riitta Salimon) kanssa keskusteltiin alustavasti opinnäytetyöstäni. Näistä keskusteluista muotoutui lyhyitä esimiestyöpajoja. Kaikki esimiesten kanssa pidetyt työpajat olivat suurelta osin keskustelunomaisia tapaamisia, jossa kartoitettiin kullakin tapaamiskerralla olennaisina pitämiäni asioita. Työpajoja pidettiin yhteensä seitsemän, ja ne pidettiin pääsääntöisesti osana kuukausittaista esimiespalaveria, jossa käsiteltiin myös muita asioita opinnäytetyön lisäksi. Varamummolan esimiespalaveriin osallistuu tällä hetkellä kolme henkilöä: Outi Kalpio, Riitta Salimo ja vastaavana perheohjaajana opinnäytetyöntekijä. Lähes kaikkiin esimiestyöpajoihin osallistui em. kolme henkilöä. Työpajatoimintaa ja sen aikataulua selventää liite 2 seuraavalla sivulla.

Kuva 3: Varamummolan toimintatutkimuksen työpajatoiminta ja aikataulu

Päätin käyttää teemahaastattelua keinona selvittää tiedontuottajien mielipiteitä Varamummolan tarjoamien palveluiden kattavuudesta. Koska eri tiedontuottajien asema ja asiakastiedot voivat olla erilaisia suhteessa asiakkaaseen (oma sosiaalityöntekijä vs. tukiperhekoordinaattori; juuri vaihtunut sosiaalityöntekijä jne.), ja heidän tietonsa sekä asiakasperheestä että Varamummolan palveluista voivat olla vaihtelevia, joustava haastattelumenetelmä mahdollistaa tarkentavien ja selventävien kysymysten esittämisen tarvittaessa. Suunnitellusta teemahaastattelusta muodostui enneminkin teemakysely kuin haastattelu, sillä vastaajia ei haastateltu vaan heidän vastaukset saatiin sähköpostitse.

Haastattelukysymyksiä pohdittiin Varamummolan toimitusjohtajan ja toiminnanjohtajan kanssa toimintatutkimuksen syklisyyttä noudattaen: kysymysten sisältöä pohdittiin ensin yhdessä, minkä jälkeen tein alustavia kysymysaiheita, joita sitten jälleen yhdessä tarkennettiin. Haastattelukysymykset viimeisteltiin 13.5.2020 pidetyssä kolmannessa esimiespajassa juuri ennen sen lähettämistä tiedontuottajille. Viimeistelyyn osallistui opinnäytetyöntekijän lisäksi Salimo.

14.5.2020 opinnäytetyön kysymykset lähetettiin sähköpostilla (Liite 1.) 15 tiedontuottajalle, ja kesäkuun loppuun mennessä vastauksia oli tullut kolme. Heinäkuussa 2020 lähetin saman sähköpostin eri saatesanoin uudestaan kaikille tiedontuottajille muistutuksena opinnäytetyöstäni, jolloin sain vielä kaksi vastausta. Heinäkuun 2020 loppuun mennessä olin saanut viisi vastausta, ja enempää ei tullut.

Tiedontuottajat vastasivat suoraan sähköpostiini, suurin osa käyttäen lyhyitä ja ytimekkäitä lauseita vastauksissaan. Osa myös vastasi pidemmin ja enemmän kuvailevasti. Esimerkkejä tiedontuottajien vastauksista on Taulukossa 1. Saamani vastaukset anonymisoin poistamalla mahdolliset tunnistetiedot (vastaajan nimet, sähköpostiosoitteet). Jo haastattelukysymyksiä lähettäessäni mainitsin, etten kysy asiakkaiden henkilötietoja, vaan tiedontuottajien käsityksiä perheiden tilanteista yleisesti (ks. Liite 1, Haastattelukirje), mikä osaltaan vähensi anonymisoinnin tarvetta.

Saamani vastaukset jaottelin ryhmiin, joita muodostui viisi: yksi kullekin kysymykselle ja lisäksi yksi vastaajan edustamalle kunnalle / kuntayhtymälle, jos tätä tietoa tultaisiin jossain vaiheessa tarvitsemaan. Viidennestäkään ryhmästä ei pysty päättelemään tiedontuottajien työpaikkaa tai heidän esimerkeissään tarkoittamiaan asiakkaita. Opinnäytetyössäni ei ollut tarvetta käyttää viidennen ryhmän tietoja. Aloitin samalla alustavaa analyysiä, jonka perusteella neljännessä esimiestyöpajassa esittelin saamiani alustavia tuloksia. Poimin vastauksista kaikki ehdotetut uudet toimintaideat, ja esittelin ne seuraavassa esimiespajassa Kalpiolle ja Salimolle.

Neljännessä esimiestyöpajassa esittelin Kalpiolle ja Salimolle erityisesti tiedontuottajilta kysytyn neljännessä kysymyksestä (Millaisia uusia palveluita kaipaisit asiakasperheitesesi tueksi

tukilomien rinnalle?) saamaani aineistoa, minkä perusteella he lähtivät harkitsemaan uudenlaista palvelua. Alun perin suunnittelin, että Varamummolan henkilökunta kokoontuisi tässä vaiheessa yhteen, ja pohtisi yhdessä kehittäen, voisiko joku ideoista olla toteutettavissa ja otettavissa palveluvalikoimaan. Tämä pohdinta toteutettiin kuitenkin Varamummolan omistajien Kalpion ja Salimon kesken, sillä omistajina he ovat päättävässä asemassa sen suhteen, mitä on mahdollista toteuttaa.

6.8.2020 pidetyssä viidennessä esimiestyöpajassa Kalpio ja Salimo kertoivat päätöksestään ottaa uudenlainen toiminta Varamummolan palveluvalikoimaan. Suureksi osaksi heidän valitsemaansa uuteen palveluun vaikutti jo heidän aikaisemmat, tiedontuottajien vastausten kanssa samansuuntaiset, ajatukset yrityksen toiminnan kehittämistä. Samalla sain tehtäväkseni laatia toimintasuunnitelman ja toiminnankuvauksen uudesta palvelusta.

Opinnäytetyön prosessin neljäs vaihe oli uuden toimintasuunnitelman (liite 3) ja toiminnankuvauksen laatiminen sekä niiden täydentäminen. Toimintasuunnitelman ja toiminnankuvauksen laatimiseen osallistuin vain minä opinnäytetyön tekijänä. Toimintasuunnitelma oli valmis seuraavaan, kuudenteen esimiestyöpajaan 13.8.2020 mennessä, jolloin laadittu toimintasuunnitelma esiteltiin Kalpiolle ja Salimolle. Toimintasuunnitelma ja toiminnankuvaus hyväksyttiin pienin muutoksin. Muutosten valmistumisen jälkeen Salimo toimitti toimintasuunnitelman Aluehallintovirastolle ja samalla aloitettiin uuden toiminnan luvanhakuprosessi.

30.8.2020 seitsemännessä opinnäytetyöpajassa Kalpio ja Salimo kertoivat, mitä tarkennuspyyntöjä Aluehallintovirastolta oli tullut koskien toimintasuunnitelmaa, ja sain tehtäväkseni muokata sitä Aluehallintoviraston pyyntöjen mukaisesti. Salimo oli prosessin aikana muutaman kerran yhteydessä Aluehallintovirastoon, ja sieltä saatua palautetta käsiteltiin työpajojen ulkopuolella lyhyesti.

Kalpio ja Salimo päättivät Aluehallintovirastolta kysytyjen tarkennusten ja toimintaohjeiden saamisen jälkeen keskeyttää uuden toiminnan valmistelun toistaiseksi, koska suunniteltu toimintamuoto olisi vaatinut siinä vaiheessa liian suuria toiminnan muutoksia ja mahdollisesti investointeja uuteen toimintakiinteistöön, joita Varamummolan omistajat Kalpio ja Salimo eivät pitäneet siinä vaiheessa mahdollisina. Toimintasuunnitelmaa muokattiin vielä jonkin verran, sillä ajatuksella, että sitä voidaan hyödyntää myöhemmässä vaiheessa, jos suunniteltu palvelu päätetäänkin aloittaa.

Suunniteltua toimintamuotoa esiteltiin Varamummolan henkilöstölle esimiestyöpajojen ja suunnitelman hylkäämisen jälkeen. Mikäli uusi palvelu olisi päätetty ottaa käyttöön, olisi sen toimintaa lähdetty vielä jatkokehittämään henkilökunnan kanssa yhdessä.

3.3 Aineiston ja analyysin kuvaus

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten Varamummolan tarjoamat tukilomapalvelut ovat auttaneet asiakasperheitä?
2. Miten Varamummolan tarjoamia palveluita voisi kehittää vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeisiin?

Kuten edellä mainittiin, lähetin haastattelukysymykset viidelletoista tiedontuottajalle sähköpostitse. Kysymyksiä oli neljä, ja jokainen vastaaja vastasi jokaiseen kysymykseen kirjallisesti sähköpostiini. Opinnäytetyön haastattelukysymykset ovat seuraavat:

1. Miten asiakkaanne (lapsi ja hänen perheensä) tilanne on muuttunut (parantunut, huonontunut, pysynyt ennallaan, jotain muuta) Varamummolan tukilomien alkamisen jälkeen?
2. Missä tilanteessa asiakkaanne (lapsi ja hänen perheensä) olisi ilman Varamummolan tukitoimia (esim. kiireellinen sijoitus tai huostaanotto, muutokset perheen jaksamisessa tai voimavaroissa) teidän arvionne mukaan?
3. Mikä tukilomissa on arviosi mukaan auttanut asiakastanne (lapsi ja hänen perheensä)?
4. Millaisia uusia palveluita kaipaisit asiakasperheittesi tueksi tukilomien rinnalle?

Yhteensä vastauksia kyselyyn tuli viideltä tiedontuottajalta: asiakasperheiden sosiaalityöntekijät (neljä sosiaalityöntekijää) sekä yksi tukiperhekoordinaattori, joka vastaa kaikista yhden kunnan tukiperheisiin liittyvistä asioista. Tiedontuottajat kattoivat Varamummolan asiakasperustan hyvin: vaikka vastauksia oli vähän, niitä oli molemmista pääasiakasryhmistä (lastensuojelu ja kehitysvammaisten omaishoito).

Sisällön analyysi noudatteli pääasiassa Kanasen (2014, 112) ehdottamaa menettelytapaa, joka näkyy kuvassa 3. Aineiston litteroinnin jälkeen luin saamiani vastauksia useamman kerran, minkä jälkeen aloin käsittelemään vastauksia, teemoittelemaan ja muodostamaan alaluokkia. Luokitellessa tein samalla tietoisesti ja tiedostamatta arviointia ja reflektointia Ojasalon ym. (2009, 60-61) ja Aaltolan ym. (2010, 214-222) mukaisesti. Tämän jälkeen perehdyin aineistoon uudelleen etsien koko aineistosta muodostamiini alaluokkiin sopivia asiasanoja kunkin alaluokan mukaisesti. Jatkoin keskustelua aineiston kanssa etsien siitä vastauksia tutkimuskysymyksiini. Yhdistelin aineistoa mahdollisuuksien mukaan yrittämällä löytää aineistosta yhteneväisyyksiä Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 149) määrittelyn mukaisesti.

- 1 Aineiston litterointi
- 2 Aineistoon perehtyminen ja kokonaisnäkemyksen muodostaminen
- 3 Keskustelu aineiston kanssa ja teemoittelu
- 4 Alaluokkien etsiminen
- 5 Vuoropuhelu aineiston kanssa tutkimuskysymysten mukaisesti
- 6 Luokkien yhdistäminen ja uudelleen nimeäminen ?
- 7 Jäsentely ja kuvaaminen

Kuva 4: Sisällön analyysi (Kanasta 2014 mukaillen)

Käytin analyysiä tehdessäni pääasiassa deduktiivista päättelyä, koska johtoajatuksenani oli Varamummolan tukilomien olevan asiakkaita hyödyttävä palvelu, ja tätä pyrin myös todentamaan. Teemoittelin aineistoa myös aineistoa tekstinkäsittelyohjelmalla. Teemoittelun tarkoitus on tiivistää tekstiä, jotta sen parempi ymmärtäminen on mahdollista (Kananen 2014, 108).

Käsittelin tiedontuottajien vastauksia kahdella eri tavalla: kaikkien tiedontuottajien vastauksia kysymyskohtaisesti sekä jokaista yksittäisen tiedontuottajan vastausta kokonaisuutena. Koska vastauksia oli vain vähän (N=5) ja ne olivat pääasiassa lyhyitä, aloitin vastausten käsittelyn aluksi manuaalisesti tulostaen, leikaten ja liimaten. Liimatessani vastauksia paperille jätin myös tilaa kirjoittaa omia merkintöjä, kuten vastauksista havaitsemiani yhtäläisyyksiä, ajatuksia ja johtopäätöksiä.

Käsitellessäni vastauksia kysymyskohtaisesti, tulostin vastaukset paperille, leikkasin vastaukset jokaiseen kysymykseen erikseen ja jaottelin kaikkien tiedontuottajien samaan kysymykseen antamat vastaukset omiin ryhmiinsä. Samalla siirsin toisista kysymyksistä vastauksia mielestäni oikeaan vastausryhmään, sillä yksi tiedontuottajista vastasi esim. ensimmäiseen kysymykseen myös toisessa kysymyksessä käyttäen pitkiä lauseita. Tällainen teema-alueittain tehtävä yhdistely on tarpeen tehtäessä analyysiä laajemmista

kokonaisuuksista (Hirsjärvi & Hurme 2001, 142), kuten tässä opinnäytetyössä oli tarkoituksena. Mielestäni vastauksista pystyi helposti löytämään niiden olennaiset sisällöt vastausten ollessa jo valmiiksi tiivistettyjä, kuten Hirsjärvi & Hurme (2001, 136) ehdottavatkin.

Tämän jälkeen tein vastauksista taulukoita ja aloin selkeyttää ja pelkistää (tiivistää) saamiani vastauksia. Kanasen (2014, 107) mukaan aineistosta on löydettävä sen olennaisin sisältö tiivistämällä, jotta myöhempi analyysi on mahdollista. Käsittelemällä vastaukset tällä tavoin kysymyskohtaisesti löysin aineistosta toistuvia teemoja, joista muodostuivat alaluokat. Alaluokkia muodostui loppujen lopuksi kolme. Muodostuneet alaluokat olivat vaikutukset asiakkaiden elämään (myönteinen ja kielteinen), perheen tilannetta vahvistava tuki ja uudet palvelut.

Taulukossa 1 näkyy tiedontuottajan käyttämä alkuperäinen ilmaisu ensimmäiseen tiedontuottajille esitettyyn kysymykseen (Miten asiakkaanne tilanne on muuttunut Varamummolan tukilomien alkamisen jälkeen?), vastauksen pelkistetty muoto sekä muodostunut alaluokka. Analyysin tässä vaiheessa muodostui alaluokka myönteinen vaikutus perheen elämään. Myönteinen vaikutus perheen elämään kuvaa perheen tai lapsen parantunutta tilannetta Varamummolan tukilomien alkamisen jälkeen.

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistäminen	Alaluokka
Perheen jaksaminen on kohentunut	Tilanne parantunut	Myönteinen vaikutus asiakkaan elämään
parantunut, voimavaroja on tullut lisää	Tilanne parantunut	
Perheen äiti kokee jaksavansa paremmin arjessa kun hänellä on tiedossa säännöllinen hengähdystauko	Tilanne parantunut	
Vanhemmat ovat kertoneet hyötynensä siitä, että ovat saaneet levähtyä ja mahdollisesti vietettyä aikaa perheen muiden lasten kanssa erityislapsen ollessa Varamummolassa	Tilanne parantunut	
Perheiden tilanteet ovat joko parantuneet tai pysyneet ennallaan	Tilanne ei huonontunut / Tilanne parantunut	
lapsen tilanne vakautunut	Tilanne parantunut	
Lapsi on saanut tarvitsemaansa rohkeutta ja itsevarmuutta ja pystyy aiempaa huomattavasti paremmin olemaan erossa sijaisvanhemmistaan	Lapsen rohkeus kasvanut	
Varamummola on osaltaan vahvistanut lapsen sosiaalisia taitoja ja vähentänyt aggressiivista käytöstä	Lapsen käytös muuttunut paremmaksi	

Taulukko 1: Aineiston teemoittelua, kysymys 1

Taulukossa 2 näkyy tiedontuottajien vastaukset ja niiden pelkistykset heille esitettyyn toiseen kysymykseen (Missä tilanteessa asiakkaanne olisi ilman Varamummolan tukitoimia?), sekä vastauksista muodostunut alaluokka kielteinen vaikutus asiakkaan elämään. Vaikutus kielteisenä alaluokkana perheen tai lapsen todennäköistä huonontunutta tilannetta ilman perheiden Varamummolan tukilomilta saamaansa hyötyä ja tukea.

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistäminen	Alaluokka
Lapsi olisi jouduttu sijoittamaan/ huostaanottamaan	Sijoitus / Huostaanotto	Kielteinen vaikutus asiakkaan elämään
lapsen perhesijoitus olisi vaarantunut ja hän olisi huonoimmassa tapauksessa joutunut siirtymään laitoshoitoon	Laitossijoitus	
Perheen jaksaminen olisi heikentynyt entisestään ja voimavarat vähentyneet, mikä olisi todennäköisesti johtanut tarpeeseen saada raskaampia palveluja	Vaativammat palvelut	
Suurin osa vanhemmista on ollut erittäin kiitollisia Varamummolan tuesta ja he ovat havainneet olleensa ihan voimavarojensa äärirajoilla ja todenneet itsekkin, että eivät olisi jaksaneet yhtään pidempään	Vanhempien uupumus	
Huostaanotto olisi hyvin todennäköinen	Huostaanotto	

Taulukko 2: Aineiston teemoittelua, kysymys 2

Taulukossa 3 näkyy tiedontuottajien vastaukset ja niiden pelkistykset heille esitettyyn kolmanteen kysymykseen (Mikä tukilomissa on arviosi mukaan auttanut asiakastanne (lapsi ja hänen perheensä), vastauksista muodostuneet alaluokat sekä yläluokka tuki. Alaluokat kuvaavat kaikkia niitä keinoja, millä Varamummolan toiminnan voidaan arvioida auttaneen perhettä. Tuki yläluokkana kuvaa yhdellä sanalla kaikkia niitä alaluokan teemoja, jotka tiedontuottajat ovat arvioineet auttaneen ja tukeneen perhettä.

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistäminen	Alaluokka	Yläluokka
Vanhemmat ovat saaneet lakisääteisen vapaansa, siis omaa aikaa palautumiselle ja levolle sekä toimimiseen muun perheen kanssa	Vanhempien lepo	Levon mahdollistaminen	Perheen tilannetta vahvistava tuki
Lapsi voi viettää säännöllisiä viikonloppulomia ja/tai pidempiä loma-jaksoja tutussa paikassa, tuttujen ja turvallisten aikuisten kanssa	Tutut turvalliset aikuiset	Ammatillisuus	
Vankka struktuuri, aikuisten johdonmukaisuus ja turvalliset rajat	Vankka struktuuri	Struktuuri	
	Johdonmukaisuus	Ammatillisuus	
	Rajat	Struktuuri	
Lapset ovat samassa tilanteessa, kun varamummola ei ole kenenkään koti	Ei kenenkään koti	Ammatillisuus	
Kunnioittava ja arvostava suhtautuminen vanhempiin ja lapsiin	Kunnioittava ja arvostava suhtautuminen	Ammatillisuus	
Ammatillisuus on vanhempien mielestä erittäin positiivinen asia. Vanhemmat pystyvät luottamaan siihen, että Varamummolassa pärjätään heidän lapsen kanssa	Vanhemmat luottavat ammattitaitoisiin ohjaajiin	Ammatillisuus	
Saadaan vahvistusta sille, millaista tukea perheen arkeen olisi hyvä järjestää	Tietoa sosiaalityöntekijälle	Ammatillisuus	
Muuta uutta tietoa asiakasperheestä jatkotyöskentelyn pohjalle	Tietoa sosiaalityöntekijälle	Ammatillisuus	

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistäminen	Alaluokka	Yläluokka
.. voidaan hahmottaa lapsen todelliset haasteet sekä perustella se, minkä vuoksi vapaaehtoinen tukiperhe ei ole mahdollinen	Tietoa sosiaalityöntekijälle	Ammatillisuus	
Turvallinen paikka	Turvallisuus	Ammatillisuus	
Tuttu ja turvallinen paikka	Tuttu, turvallinen	Ammatillisuus	
Ammattitaitoiset ohjaajat, mutta silti kodinomaisuus ja muiden lasten seura	Ammattitaito	Ammatillisuus	
	Muiden lasten seura	Ryhmämuotoisuus	
Vanhemmat ovat saaneet ”omaa aikaa” erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoidosta	Vanhempien oma aika	Levon mahdollistaminen	
Vanhemmat saavat hieman lepoa	Vanhempien lepo	Levon mahdollistaminen	
Vanhemmat ovat kertoneet hyötynensä siitä, että ovat saaneet levähtyä	Vanhempien lepo	Levon mahdollistaminen	
Lasta ja hänen perhettään ovat mielestäni auttaneet erityisesti Varamummolan selkeät struktuurit, jotka ovat tulleet hienosti esille jo heti tutustumiskäynnillä. Selkeät rutiinit ja rajat sekä toiminnallisuus rauhoittavat haastaviakin lapsia.	Rutiinit ja rajat	Struktuuri	
	Toiminnallisuus	Toiminnallisuus	
Säännöllinen rytmi, tuttu ja turvallinen paikka.	Rytmi ja turvallisuus	Struktuuri	
		Turvallisuus	

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistäminen	Alaluokka	Yläluokka
Säännöllisiä viikonloppulomia tutussa paikassa	Säännölliset lomat	Säännöllisyys	
Eläinten hoito ja luontoretket	Tekeminen	Toiminnallisuus	
Lasten kanssa touhutaan paljon	Tekeminen	Toiminnallisuus	
Kyse ei ole säilytyksestä vaan elämyksellisestä ja merkityksellisestä ajasta lapsen elämässä	Tekeminen	Toiminnallisuus	
Tukilomat ovat kannatelleet lasta ja perhettä yli haasteellisten perhetilanteiden		Ammatillisuus	
Ennalta sovitut tukilomat rytmittävät lapsen ja perheen arkea myös tukilomien välillä		Säännöllisyys	
Varamummolan ammattitaitoiset ja sydämelliset työntekijät osaavat huomioida lapsen yksilölliset ominaispiirteet ja tarpeet	Työntekijöiden ammattitaito lasten huomioinnissa	Ammatillisuus	
Varamummolan ammattitaitoiset ja sydämelliset työntekijät osaavat työskennellä yhteistyössä myös haasteellisten vanhempien kanssa	Työntekijöiden ammattitaito yhteistyössä	Ammatillisuus	
Vanhemman on helppo viedä lapsensa hyvään hoitopaikkaan	Hoitopaikan laatu	Ammatillisuus	
Toiminnallisuus		Toiminnallisuus	

Taulukko 3: Aineiston teemoittelua, kysymys 3

Neljänteen kysymykseen (Millaisia uusia palveluita kaipaisit asiakasperheittäsi tueksi tukilomien rinnalle) tuli lyhyitä vastauksia, joista muodostui alaluokka uudet palveluehdotukset.

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistäminen	Alaluokka
Jotakin pienmuotoista leiri - juttua, tai jotakin, missä ei tarvittaisi vakituista asiakkuutta vaan voisi olla esim. koulun loma-aikoina ihan lyhyttäkin toimintaa	Leiri	Uudet palveluehdotukset
	Lyhyt toiminta	
Ammatillista kriisiperhetoimintaa (=mahdollisuus lyhytaikaisiin kiireellisiin sijoituksiin kodinomaisissa olosuhteissa)	Ammatillinen kriisiperhe	
Tukiloman ja yhteydenpidon yhdistäminen niin, että muualla asuva sisarus tai vanhempi voisi olla mukana/vierailla Varamummolassa	Tukiloman ja yhteydenpidon yhdistäminen	
Kuljetusmahdollisuus	Kuljetus	
Nykyiset palvelut ovat erittäin ok, Kiitos!! Toivottavasti menette kilpailutuksessa läpi!	Nykyiset palvelut riittäviä	
Ohjattua päivätoimintaa erityisesti koulujen ja päiväkotien loma-aikoina.	Ohjattu päivätoiminta	

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistäminen	Alaluokka
"Kesäsiirtola" tyyppisiä vähän pidempiä leirejä isommille lapsille	Leirejä	

Taulukko 4: Aineiston teemoittelua, kysymys 4

4 Tulokset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten Varamummolan tarjoamat tukilomapalvelut auttaneet asiakasperheitä; toisin sanoen tarkastella Varamummolan tukilomien vaikuttavuutta. Opinnäytetyön lähtöoletuksena oli, että Varamummolan tukilomat ovat asiakkaita tukevaa palvelua.

Kaikki kyselyyn vastanneet toivat esiin sen, että asiakasperheiden tilanteet olivat parantuneet tai pysyneet ennallaan. Tukilomilla ei mainittu olevan kielteisiä vaikutuksia lapsiin tai perheisiin, vaikka muotoilin haastattelukysymykset siten, että niihin voisi vastata myös kielteisiä muutoksia. Monessa vastauksessa korostettiin eri sanoin huoltajien saavan levätä tai viettää aikaa toisten lasten kanssa lapsen ollessa Varamummolassa tukilomalla. Osaltaan tämä vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, ja vahvistaa käsitystä Varamummolan tukilomien vaikuttavuudesta.

Yksi vastaajista tarkensi, **miten** heidän mielestään asiakasperheiden tilanteet ovat parantuneet; esimerkiksi kertomalla lapsen saaneen rohkeutta ja itsevarmuutta, sekä vahvistaneen hänen sosiaalisia taitojaan. Tiedontuottajat ilmaisivat, että suurella todennäköisyydellä perheiden tilanteet olisivat huonontuneet ilman Varamummolan tukilomapalveluita.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää Varamummolan palveluita vastaamaan paremmin asiakasperheiden, kuntien ja kuntayhtymien tarpeisiin, ja arvioida esiin nousseiden ehdotusten pohjalta uusia palvelumuotoja. Tiedontuottajat ehdottivat heidän mielestään tärkeitä palvelumuotoja, joista tarkemmin paneuduttiin yhteen ehdotukseen. Tämän ehdotuksen pohjalta opinnäytetyön tuotoksena syntyi uuden toiminnan toimintasuunnitelma.

4.1 Myönteiset ja kielteiset vaikutukset asiakkaiden elämään

Muutoksista ja vaikutuksista puhuttaessa on muistettava, että suurella todennäköisyydellä mikään yksittäinen toimenpide ei yksinään auta muuttamaan perheen tilannetta, vaan muutos on monen tekijän summa (mm. Koivisto 2006, 58). Vastauksia analysoitaessa kävi selväksi,

että kaikki tiedontuottajat puhuivat muutoksista eli vaikutuksista asiakkaiden elämään, jonka pystyi jaottelemaan myönteiseen ja kielteiseen. Tukijaksoilla nimettiin olevan ainoastaan myönteisiä vaikutuksia ja kielteisiä ei mainittu olevan lainkaan. Vastauksista pystyi osittain erittelemään pelkästään lapseen liitetyt sekä koko perheen tilanteeseen liitetyt positiiviset vaikutukset. Osaltaan perheiden kokemat myönteiset vaikutukset vastaavat ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, miten tukilomapalvelut ovat auttaneet perheitä.

Positiivisella vaikutuksella tiedontuottajat tarkoittivat perheen tai lapsen parantunutta tilannetta Varamummolan tukilomien alkamisen jälkeen. Vastajien käyttämät ilmaisut, kuten ”perheen jaksaminen on kohentunut” ja ”lapsi on saanut tarvitsemaansa rohkeutta ja itsevarmuutta” kuvaavat hyvin näitä em. parantuneita tilanteita ja näin ollen positiivista vaikutusta. Perheiden tilanteiden kuvailtiin mm. muuttuneen paremmiksi, vanhempien saavan mahdollisuuden levätä sekä vanhempien voimavarojen lisääntyneen.

Lapsiin liitetyt positiiviset vaikutukset liittyivät hänen kasvaneeseen itsevarmuuteensa ja sosiaalisiin taitoihin sekä lapsen kokemaan turvan tunteeseen Varamummolan tukilomilla. Enemmän kuitenkin oli eritelty koko perheen hyvinvointiin vaikuttavia vaikutuksia, jotka koskivat enimmäkseen huoltajan levon mahdollistamista. Vastauksissa mainittiin myös Varamummolan tukilomien mahdollistavan vanhempien ajanvieron muiden lasten kanssa erityislapsen ollessa tukilomalla. Varamummolan mainittiin olevan monelle perheelle ainoa paikka, minne he voivat viedä lapsensa hoitoon. Vastauksista näkee, että tukilomapalvelut auttavat koko perhettä sekä myös lasta yksilönä.

Yhdessä vastauksessa arvioitiin tilanteen pysyneen ennallaan, jolloin siis ei ole tapahtunut muutosta parempaan, muttei myöskään ole tarvinnut ottaa käyttöön raskaampia palveluita perheen tukemiseksi. Nämä raskaammat palvelut olisivat myös edustaneet niitä mahdollisia kielteisiä vaikutuksia, joita olisi voinut tulla ilman Varamummolan tukilomia. Kielteisiä vaikutuksia olisivat edustaneet vanhempien voimavarojen romahtaminen, perhesijoituksen vaarantuminen sekä huostaanotto.

Aineistosta pystyi helposti huomaamaan, kuinka lasten ja perheiden tilanteet olisivat muuttuneet ilman Varamummolan tukilomia. Jokainen vastaaja arvioi, että vaikutukset perheissä olisivat olleet kielteisiä: lapsi olisi sijoitettu kodin ulkopuolelle tai perhesijoitus olisi jouduttu muuttamaan laitossijoitukseksi.

”Hyvin monen lapsen kohdalla olisi saattanut tulla eteen vanhempien voimavarojen romahtaminen ja jopa huostaanotto ilman Varamummolan tukea.”

Kaikissa tapauksissa tilanne olisi huonontunut, ja lisäksi vaativammat palvelut olisivat tuoneet kunnille lisäkustannuksia.

Tiedontuottajat vastasivat kolmanteen heille esitettyyn runsaimmin sanoin kuin muihin kysymyksiin. Tiedontuottajat arvioivat Varamummolan tukilomissa olevan tiettyjä elementtejä, jotka auttavat asiakkaina olevia lapsia ja perheitä. Kuten taulukosta 3 huomattiin, pelkistämisen jälkeen tuloksista oli mahdollista muodostaa useampia alaluokkia, joista kaikkia yhdisti yläluokka perheen tilannetta vahvistava tuki. Teemoittelussa nousi esiin yläluokkina esimerkiksi Varamummolan henkilökunnan ammattitaito ja vanhempien lepo, jotka edelleen voidaan jakaa tarkempiin osiin. Ainoastaan lapsiin liittyvänä luokkana mainittiin yhteinen kokemus.

Yläluokat kuvaavat kaikkia niitä keinoja, minkä avulla Varamummolan toiminnan voidaan arvioida auttaneen perhettä, kuten vanhempien levon ja oman ajan mahdollistaminen sekä Varamummolan henkilökunnan ammatillisuus. Perheen tilannetta vahvistava tuki yläluokkana kuvaa kaikkia niitä teemoja, jotka tiedontuottajat ovat arvioineet auttaneen ja tukeneen perhettä.

Pelkistämisen ja teemoittelun jälkeen laskin taulukosta eri yläluokkien mainitsemismäärät, mitkä on esitetty kuviossa 4. Erityisesti tukilomissa arvioitiin auttavan ammatillisuuden (15 mainintaa), toiminnallisuuden (5), levon mahdollistamisen (4) ja Varamummolan struktuurin (4). Varamummolan henkilökunnan ammatillisuutta kuvaavia mainintoja ovat esim. aikuisten johdonmukaisuus, turvalliset rajat sekä sosiaalityöntekijän päätöksentekoon Varamummolasta saama tuki.

Useammassa vastauksessa mainittiin ammattitaitoiset työntekijät, jotka ylläpitävät vankkaa struktuuria ja turvallisia rajoja. Toiminnallisuus mainittiin myös, ja siinä korostettiin Varamummolassa tehtäviä luontoretkeä sekä Varamummolan lemmikkikanien hoitoa, jotka auttavat ja tukevat asiakkaita. Kahdessa vastauksessa mainittiin yhteistyö vanhempien kanssa, joista toisessa korostettiin haasteellisten vanhempien kanssa työskentelyä.

Tuki	Määrä
Ammatillisuus	15
Toiminnallisuus	5
Levon mahdollistaminen	4
Struktuuri	4
Säännöllisyys	2
Turvallisuus	1
Ryhmämuotoisuus	1

Kuvio 5: Varamummolan toiminnassa asiakkaita auttavia seikkoja

Vanhempien levon mahdollistamisessa korostuivat tukilomien säännöllisyys ja toistuvuus, jotka auttavat perheen huoltajia jaksamaan arjessa. Lisäksi mainittiin vanhempien oma aika,

jolloin he voivat levätä, sekä antaa huomiota perheen toisille lapsille, jotka jäävät usein syrjään erityistarpeisen lapsen viedessä vanhempien aikaa ja jaksamista enemmän.

Tukilomilla käyviin lapsiin liittyväksi luokaksi muodostui yhteinen kokemus, jossa kuvattiin asiakkaana käyvien lasten hyötyvän muiden lasten seurasta. Yksi vastaajista arvioi kaikkien lasten olevan samanlaisessa tilanteessa, missä Varamummola ei ole kenenkään koti. Tässä tiedontuottaja vertasi Varamummolaa tavalliseen tukiperheeseen, jossa asuvat perheen vanhemmat sekä mahdollisesti heidän lapsensa. Tällöin on mahdollista, että omien ja tukilasten välille muodostuu eturistiriitoja, jotka aikuinen saattaisi ratkaista oman biologisen lapsensa eduksi.

Varamummolan tukilomissa arvioitiin olevan erityisen vaikuttavina elementteinä ohjaajien ammattitaidon ja Varamummolan tukevat rakenteet, jotka mahdollistavat lasten turvalliset tukilomat ja vanhempien levon.

4.2 Uudet palvelut

Uusia palveluita ehdotettiin neljässä viidestä vastauksesta, osassa vastauksissa oli useampia ehdotuksia. Yhteensä ehdotuksia tuli kuusi. Ehdotuksia, jotka ovat jo Varamummolan palveluvalikoimassa sellaisenaan tai rajoitetusti, tuli kolme. Ehdotuksia, joita joku on jo aiemmin jossain muussa yhteydessä ehdottanut, tuli kaksi. Ehdotuksia täysin uusiksi palveluiksi tuli kaksi. Yksi tiedontuottaja arvioi Varamummolan palveluiden olevan jo nyt tarpeeksi kattavat heidän tarpeisiinsa. Seuraavassa käyn lyhyesti läpi kyselystä esiin nousseet uudet palveluehdotukset.

Tiedontuottajat toivoivat, että Varamummola tarjoaisi päivätoimintaa ja lyhyitä jaksoja ilman vakituista asiakkuutta. Kaksi tiedontuottajista toivoi järjestettäväksi leirejä lapsille tai nuorille. Tiedontuottajat eivät määritelleet leirien sisältöä tarkemmin, paitsi sanalla ”kesäsiirtola”. Lyhytaikaisen toiminnan lisäksi tiedontuottajat toivoivat Varamummolan järjestävän asiakkailleen kuljetuspalveluita.

”Ohjattua päivätoimintaa erityisesti koulujen ja päiväkotien loma-aikoina.”

”Jotakin pienimuotoista leiri-juttua, tai jotakin, missä ei tarvittaisi vakituista asiakkuutta vaan voisi olla esim. koulun loma-aikoina lyhyttäkin toimintaa.”

Yksi tiedontuottajista ehdotti uutena palveluna tukiloman ja yhteydenpidon yhdistämistä.

”Tukiloman ja yhteydenpidon yhdistäminen niin, että muualla asuva sisarus tai vanhempi voisi olla mukana /vieraila Varamummolassa”.

Yksi tiedontuottajista toivoi mahdollisuutta lyhytaikaisiin kiireellisiin sijoituksiin kodinomaisissa olosuhteissa, toisin sanoen ammatillista kriisiperhetoimintaa.

4.3 Muuta tiedontuottajilta esiin tullutta

Tiedontuottajat olivat vastauksissaan kommentoineet myös muita tärkeinä pitämiään asioita Varamummolan toiminnasta, joita nostan seuraavassa vielä esiin.

Yksi tiedontuottajista arvioi, ammatilliselle tukilomapaikalle olevan tarvetta, koska kaikki lapset eivät pysty olemaan tavallisessa tukiperheessä. Osa Varamummolan tukilomilla käyneistä lapsista on ollut aiemmin tukiperheissä, missä arvioitiin, ettei tavallinen perhe sovellu lapselle tukilomapaikaksi johtuen suurelta osin lapsen haasteellisuudesta, johon tukiperhe ei ole kyennyt vastaamaan. Toisille perheille ei välttämättä ole löytynyt tukilomapaikkaa, ja he ovat olleet tukiperhejonossa jo pidemmän aikaa.

”[Varamummola on] hyvin monelle perheelle ainoa paikka, jonne lapset voivat mennä ja vanhemmat saavat hieman lepoa”.

Tiedontuottaja arvioi Varamummolan tapaisten paikkojen olevan erittäin merkittävä tuki erityisesti neuropsykiatrisesti oireilevien lasten perheille. Suuri osa Varamummolan asiakkaista on juurikin vahvasti neuropsykiatrisesti oireilevia, ja tähän tarpeeseen Varamummolassa on vastattu järjestämällä räätälöityä koulusta henkilökunnalle.

Yksi tiedontuottaja kertoi tukisuhteita päättyneen, koska vanhempi on antanut lapsen päättää itse Varamummolaan menosta. Sama tiedontuottaja kertoi, ettei tukilomia peruunnu juurikaan peruunnu vanhempien toimesta neuropsykiatrisesti oireilevien lasten osalta. Sama on huomattu Varamummolassa: osa voimakastahtoisista pienistäkin lapsista on joko saanut itse päättää, ettei tule Varamummolaan, tai lapsi on omalla vanhempia haastavalla käytöksellään saanut aikaan tukilomien loppumisen. Neuropsykiatrisesti oireilevien lasten vanhemmat eivät yleensä kysele lapsiltaan, haluavatko nämä tulla Varamummolaan eivätkä myöskään neuvottele heidän kanssaan tukilomien ehdoista. Nämä lapset tulevat Varamummolaan, koska vanhemmat ovat tiedostaneet oman levon tarpeensa ja tarvitsevat tukilomia jaksaakseen haastavan lapsensa kanssa.

Yksi tiedontuottajista mainitsi kuukausittaiset tukilomaraportit (kuukausikoosteet) Varamummolan tärkeänä osana lapsen ja perheen tukitoimia pohdittaessa. Tiedontuottaja kertoi raporteista olevan mahdollista hahmottaa lapsen todellisia haasteita ja saada vahvistusta vanhempien sosiaalityöntekijälle kertomille asioille. Lisäksi raportit kuvaavat yhteistyötä vanhempien kanssa. Tiedontuottajan mukaan raportit ovat hyvin laadittuja ja selkeitä. Tiedontuottajat käyttävät raportteja perustellessaan tukilomista päättävillä tahoilla ammatillisen tukilomatoiminnan tarvetta tavallisen tukiperheen sijaan.

Lisäksi tiedontuottajat kommentoivat Varamummolan henkilökunnan ammattitaitoa positiivisessa mielessä. Tiedontuottajien mukaan Varamummolan työntekijät osaavat huomioida lapsen yksilölliset ominaispiirteet ja tarpeet, sekä työskennellä yhteistyössä myös haasteellisten vanhempien kanssa. Myös Varamummolan tutustumiskäynti mainittiin, ja siitä nostettiin esiin erityisesti Varamummolan rajat ja struktuurit, joita jo tutustumiskäynnillä muiden asioiden muassa painotetaan.

4.4 Tulosten yhteenveto Varamummolan kontekstissa

Varamummolan tukilomien voidaan arvioida auttaneen sekä lapsia, asiakasperheitä että tiedontuottajia. Ilman Varamummolan tukea asiakkaiden tilanteet olisivat todennäköisesti huonontuneet. Perheiden tilanteisiin vaikuttavia tekijöitä on muitakin, joten Varamummolan tukilomat eivät ole ainoita tekijöitä, jotka ehkäisevät tilanteiden muuttumisen. Tilanteiden muuttumiseen vaikuttavat myös muut perheelle myönnetyt tukitoimet tai muut tapahtumat perheessä.

Tuloksista nousi esiin erityisesti Varamummolan toiminnan struktuuri (rajat, toiminnan rakenne), turvallisuus ja ryhmämuotoisuus, jotka voi tulkita liittyvän ammatillisuuteen. Halusin kuitenkin nostaa ne esiin erillisinä elementteinä, sillä Varamummolan toiminta perustuu paljolti juurikin säännöllisinä toistuviin rakenteisiin ja toiminta on pääsääntöisesti ryhmämuotoista. Nämä elementit myös ylläpitävät lapsen turvallisuuden tunnetta Varamummolan tukilomien rakenteen toistuessa kerrasta toiseen samankaltaisina.

Kyselyyn vastanneet toivoivat erilaisia uusia palveluita Varamummolan toimintaan. Seuraavassa käsittelen tiedontuottajien antamat uuden toiminnan ehdotukset yksi kerrallaan, sekä niihin liittyvät omat pohdintani. Samalla käyn kohta kohdalta läpi esimiesten ajatukset näistä nimenomaisista ehdotetuista palveluista. Esimiesten kanssa käydystä kehitysehdotuskeskustelusta muodostui luonnollisesti yksi toimintatutkimuksen sykli.

Tiedontuottajat toivoivat päivätoimintaa ja lyhyitä jaksoja ilman vakituista asiakkuutta. Päivätoiminta ja lyhyet jaksot ovat jo tällä hetkellä osa Varamummolan palveluvalikoimaa, vaikei sitä päivätoiminnan nimellä markkinoida. Varamummolasta on mahdollista ostaa palveluita lyhyelle ajalle, vaikka päiväksi tai muutamaksi tunniksi, eikä palvelun edellytyksenä ole vakituinen asiakkuus. Tämä palvelu on nimeltään ”tuntihoito”, jota tarjotaan usein kehitysvammaisten lasten perheille mahdollistamaan vanhempien työssäkäynti esim. koulujen lomien aikana.

Tiedontuottajat toivoivat kuljetusta, joka on jo osittain palvelussa käytössä joidenkin asiakasperheiden kohdalla. Kuljetuspalvelua on myös markkinoitu jonkin verran palveluiden maksajille ja pääsääntöisesti kuljetus on mahdollista erikseen sovittaessa. Aina asiakkaiden

kuljettaminen ei ole järkevää tai kustannustehokasta, eikä laajassa mittakaavassa ole tarkoituksenmukaista tai mahdollista ottaa käyttöön kaikkien asiakkaiden kuljettamista.

Kuljetuksia hoitaa Varamummolan oma henkilökunta, jolle maksetaan oman ammattiryhmän ja työsopimuksen mukaista palkkaa työajalta. Kuljetuksiin osallistuvan ohjaajan lisäksi paikalla on oltava tukilomalle vielä jäävien lasten ohjaaja paikalla, vaikka muutoin työntekijöitä ei vuorossa useampaa tarvittaisikaan. Tämä lisää osaltaan kuljettamisesta suoraan tai välillisesti aiheutuvia kustannuksia.

Kuntien kilpailutussopimukset vaikuttavat kuljetuksiin. Osaksi palvelunmaksajat ovat kilpailutuksissaan rajanneet kuljetuksen tukilomapalveluihin kuulumattomaksi osaksi, kuten on esim. vammaispalveluiden laita joissakin kunnissa. Palvelunmaksajat velvoittavat vanhempia kuljettamaan itse lapsensa tukilomalle. Kunnat eivät useiden kilpailutussopimusten pohjalta maksa erillisiä korvauksia kuljettamisesta, tai maksavat vain kuljetuksesta asiakkaan ollessa kyydissä.

Pitkien välimatkojen vuoksi asiakaskuljetuksiin joudutaan lähtemään hyvissä ajoin ennen tukiloman päättymisaikaa, mikä lyhentää lapsen toiminnallista aikaa Varamummolan tukilomalla. Samaan suuntaan meneviä asiakaskuljetuksia on mahdollista ja järkevää yhdistää, ja näin on tehtykin. Siitä saadun kokemuksen mukaan osa lapsista istuu auton kyydissä useampia tunteja, koska viimeisenä kotiin vietävät asiakkaat joutuisivat istumaan auton kyydissä pidempiä aikoja kuin suorinta reittiä ajamalla. Pitkillä välimatkoilla esim. sosionomi ajaa yksin autossa, mahdollisesti ruuhkassa, pari tuntia päästäkseen kohteeseen, ja tämän jälkeen toiset pari tuntia takaisin. Sosionomin työajan kuten myös auton käytön kustannukset näkyisivät suoraan Varamummolan kustannuksissa, mistä suurimmasta osasta ei - kuten edellä on jo mainittu- pysty kilpailutussopimusten ehtojen mukaisesti asiakasorganisaatiota erikseen laskuttamaan.

Haasteeksi yhteiskuljetuksissa voi myös muodostua tietoturva, jos joutuu ottamaan toisen perheen lapset mukaan saatellessaan toisia lapsia kotiinsa. Kuljetettaessa ei ole aina ollut mahdollista pyytää vanhempaa tulemaan parkkipaikalle hakemaan lastaan, vaan lapsia on jouduttu saattamaan sisälle asti eikä joitain lapsia ole mahdollista jättää yksin autoon odottamaan johtuen heidän henkilökohtaisista haasteistaan. Kuvatun kaltaisessa tilanteessa toisen perheen vanhemmat näkevät vieraiden lapsia, ja saavat tietoonsa, että myös heillä on tukilomia Varamummolasta.

Yhteenvetona kuljetuksista voidaan sanoa, että kuljettaminen on jo käytössä oleva palvelu, ja sitä on mahdollista saada erikseen sovittaessa. Varamummolan ei kuitenkaan ole järkevää tässä vaiheessa ottaa käyttöön laajamittaista kuljetuspalvelua.

Kaksi tiedontuottajista toivoi järjestettäväksi leirejä lapsille tai nuorille, jota palvelua Varamummolan toiminnan aikana on kyselty ennenkin. Tiedontuottajat eivät määritelleet leirien sisältöä tarkemmin, paitsi sanalla ”kesäsiirtola”, joten leiritoiveesta keskusteltiin Varamummolan toimitusjohtajan määritelmän kautta. Leiritoimintana voitaisiin pitää useamman lapsen yhteistä tapahtumaa, jossa on ennalta määriteltyä toimintaa mahdollisimman edullisella hinnalla (Kalpio 2020).

Varamummolan toiminta on suurelta osin eri tavoilla haasteellisten lasten ryhmämuotoista toimintaa, jossa ryhmän koko on rajattu kuuteen lapseen ja jossa toiminnan laadukkuus varmistetaan mm. pitämällä henkilökunnan koulutustaso tarpeeksi korkeana. Varamummolan toiminnassa huomioidaan myös erityislasten yksilölliset tarpeet, mikä leirimuotoisessa toiminnassa ei ole kovin helppoa. Varamummola vastaa toiminnallaan mm. lastensuojelun varhaisen tuen tarpeisiin, ja tarjoamalla leiritoimintaa ei välttämättä varhaisten tuen tarpeeseen pystytä vastaamaan.

Varamummolan henkilöstörakenne tällä hetkellä koostuu sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista, joista suuri osa on korkeasti koulutettuja. Leiri- ja kesäsiirtolatyyppisessä toiminnassa työntekijät ovat monessa tapauksessa matalammin koulutettuja, vapaaehtoisia tai nuoria, jolloin palkkaa joko ei makseta lainkaan tai palkka on pienempi. Varamummolan nykyisellä sosionomi-painotteisella henkilökunnalla leirien osalta varsinkin palkkakustannukset tulisivat kohoamaan, ja leiritoiminnasta voisi tulla Varamummolalle tappiollista toimintaa.

Varamummolan toimintaa ei ole tarkoitus muuttaa isoille lapsimäärille tarjottavaksi palveluksi, jolloin palvelun laatu suurella todennäköisyydellä muuttuisi huonommaksi. Kuvatun kaltaista leiritoimintaa on mahdollista saada erilaisten järjestöjen kautta, kuten 4H ja Partio, jolloin myös toiminta ei ole yhtä yksilöllistä kuin Varamummolan toiminta ja hinta saadaan pidettyä maltillisena ja tappiota tuottamattomana.

Yhteenvedona voidaan sanoa, ettei Varamummolassa tulla käynnistämään isommille lapsimäärille tarjottavaa edullista leiritoimintaa, koska toiminnasta katoaisi Varamummolan ideologian mukainen varhainen tukeminen ja toiminnan yksilöllistäminen sekä koska leiritoiminnan kustannustehokkuus ei tule olemaan taloudellisesti kannattavaa.

Ehdotukseen tukilomien ja yhteydenpidon yhdistämisestä liittyy mahdollisuuksia, haasteita sekä riskejä. Mahdollisuuksina nähdään uuden tarjottavan palvelun ottaminen Varamummolan palveluiden valikoimaan, ja samalla nähdään haasteita niiden toteuttamisessa ja ajoittamisessa yhdessä tukilomien kanssa. Riskit liittyvät paljolti henkilökunnan turvallisuuteen.

Muualla asuvan sisaruksen tapaaminen olisi ehdotuksista ehkä helpoiten järjestettävissä. Tässä tapauksessa kaikkien tapaamisissa olevien sisarusten osalta tulisi olla tukiasiakkuus

Varamummolaan, koska varsinkin useamman tunnin tai tukijakson ajalta myös hänen osallistumisestaan toimintaan muodostuisi Varamummolalle kuluja, esim. henkilökunnan ohjauksen ja ruokailujen osalta. Lisäksi asiakkuuden myötä sisarus olisi Varamummolan vakuutuksien piirissä, kun taas ilman asiakkuutta vakuutusasiat voisivat muodostua haasteellisiksi.

Mualla asuvan huoltajan tapaaminen täytyisi järjestää tukilomista erillisenä palveluna Varamummolan toiminnan luonteen ja tietoturvan säilyttämisen vuoksi. Huoltajan tapaamisia olisi mahdollista järjestää pääsääntöisesti arkisin, koska tukilomia on pääsääntöisesti viikonloppuisin. Ylimääräisen vieraan aikuisen läsnäolo samoilla tukilomilla toisten perheiden lasten kanssa ei ole mahdollista tietoturvan rikkoontumisen ja lasten mielissä mahdollisesti aiheuttaman hämmennyksen vuoksi. Vieras aikuinen ei voi olla ohjaamassa muita lapsia, eivätkä muut lapset eivät kenties ymmärrä, miksei aikuinen auta heitä tai ota kantaa heidän tukilomalla tekemiinsä asioihin. Toinen vaihtoehto olisi, että tapaamisille olisi kokonaan oma kiinteistö, jolloin tukilomat ja tapaamiset eivät olisi samoissa tiloissa ja eri palveluita käyttävien asiakkaiden välisiä kohtaamisia ja haasteita ei tulisi. Tällöin kyseessä olisi enemmänkin tuetettu tai valvottu tapaaminen, joista on omat määräyksensä sosiaalihuoltolaissa.

Tuetussa tapaamisessa tarjotaan tilat ja aika tapaamista varten ja henkilökunta on mukana tapaamisen alkaessa sekä loppuessa, ja on saatavilla tarvittaessa. Valvotuissa tapaamisissa edellisten lisäksi henkilökunta on paikalla jatkuvasti kuulemassa ja näkemässä tapaamista. (Sosiaalihuoltolaki, 2014). Työtekijöiden ja lasten turvallisuus olisi varmistettava näissä kaikissa kolmessa mainitussa huoltajan tapaamisskenaarioissa ennen kuin niitä pystyttäisiin alkaa toteuttamaan. Tällä hetkellä Varamummolalla ei ole vartiointipalvelua käytössä, ja sijainniltaan käytössä olevat kiinteistöt ovat syrjässä turvallisuusnäkökulma huomioiden. Mikäli tämä palvelu otettaisiin palveluvalikoimaan, tulisi siitä tehdä toiminnansuunnitelma, johon sisältyisi myös turvallisuussuunnitelma, sekä uusi palvelu täytyisi luonnollisesti hinnoitella.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että muualla asuvan sisaruksen tapaaminen olisi ehdotuksena toimiva ja toteuttamiskelpoinen, mikäli sisaruksella on tapaamisen ajan voimassa oleva asiakkuus Varamummolaan. Asia jää toistaiseksi harkintaan, ja mikäli palvelua erikseen tilataan, on se järjestettävissä. Muualla asuvan huoltajan tapaamisia ei näillä näkymin lähdetä toteuttamaan sen mahdollisia hyötyjä suurempien mahdollisten riskien vuoksi.

Yksi tiedontuottajista toivoi mahdollisuutta lyhytaikaisiin kiireellisiin sijoituksiin kodinomaisissa olosuhteissa, toisin sanoen ammatillista kriisiperhetoimintaa. Ammatillisen kriisiperhetoiminnan mahdollisuus selvisi samalla, kun selvitettiin Varamummolan uutta toimintamuotoa. Tästä tarkemmin kappaleessa 5.

5 Uusi toiminnasuunnitelma: Varamummolan arviointitoiminta

Kuten aiemmin on jo mainittu, yksi tiedontuottajista toivoi mahdollisuutta lyhytaikaisiin kiireellisiin sijoituksiin kodinomaisissa olosuhteissa. Kuvatulle palvelulle on havaittu olevan tarvetta Varamummolan toiminnan puitteissa, ja opinnäytetyötä tehdessä tämä havainto sai vahvistusta. Varamummolan historiassa on ollut tilanteita, joissa tukilomalla ollutta lasta ei eri syistä pystytäkään palauttamaan kotiinsa tukiloman päättyessä. Lähinnä nämä syyt ovat liittyneet huoltajan sen hetkiseen kyvyttömyyteen hoitaa lastaan, kuten huoltajan akuutti mielenterveydellinen kriisi tai päihtymystila. Tuolloin lapsen turvaamiseksi sosiaalityöntekijän on sijoitettava lapsi kiireellisesti, ja sijoitusta jo ennalta tuttuun paikkaan voitaisiin pitää lapsen edun mukaisena ja asiakaslähtöisenä toimintana.

Varamummolan omistajat harkitsevat jatkuvasti uusia palvelumuotoja toiminnan kehittämiseksi, asiakkaiden varhaisen tukemisen mahdollistamiseksi sekä työntekijöidensä arkeen sijoittuvan työn lisäämiseksi. Ammatillista kriisisijoitustoimintaakin oli harkittu aiemmin, ja tämän tiedontuottajan ehdotuksen vahvistamana Varamummolan toimitusjohtaja pyysi tekemään uuden palvelun toiminnankuvauksen ja -suunnitelman (Liite 2). Palvelun avulla oli tarkoitus vastata sosiaalihuollon kentältä nousseeseen tarpeeseen. Esimerkiksi Vantaan kaupunki oli jo kilpailuttanut vastaavan palvelun, mutta fyysisen välimatkan vuoksi yrityksen omistajat arvioivat, ettei Varamummolan ollut järkevää osallistua kilpailutukseen.

Uutta palvelumuotoa käsiteltiin yhteisesti yrityksen omistajien kanssa kolmena erillisenä kertana, joiden välissä tein toiminnasuunnitelmaa itsenäisesti. Uuden palvelumuodon kehittäminen noudatti aiemmin mainittua toimintatutkimuksen syklisyyden periaatteita. Tämän jälkeen toiminnasuunnitelma toimitettiin Aluehallintavirastolle käsiteltäväksi, mistä pyydettiin tarkennuksia toiminnasuunnitelmaan ja annettiin lisäohjeita toiminnanjohtajan niitä tiedustellessa. Toimintaa todettiin siinä vaiheessa mahdottomaksi aloittaa. Yhteiskehittämisen viimeisessä vaiheessa suunnitellusta uudesta palvelusta kerrottiin henkilökunnalle, ja samalla kuultiin heidän ajatuksiaan aiheesta.

Varamummolan toiminta yksityisiä sosiaalihuollon ei-ympäri vuorokautisia palveluita tarjoavana yrityksenä on Aluehallintoviraston määrittelemää ilmoituksen varaista toimintaa, jossa yksityinen palvelujen tuottaja on velvollinen tekemään kirjallisen ilmoituksen aloittamastaan sosiaalipalvelusta kunnalle, jossa palvelua tarjotaan, ja kunta ilmoittaa Aluehallintavirastolle yrityksen aloittamasta palvelusta. Uusi toiminta sen sijaan olisi ollut ympärivuorokautista ja siten luvanvaraista, jolloin toiminnalle on haettava lupa Aluehallintovirastolta. (Aluehallintavirasto, 2017). Luvanhakuprosessi alkoi elokuussa 2020, jolloin myös toiminnankuvausta ja -suunnitelmaa minulta pyydettiin. Ajatuksena oli, että luvan voisi hakea jo varhaisessa vaiheessa, vaikka palvelu ei heti alkaisikaan. Luvan

hakemisen lisäksi Aluehallintavirasto tekisi tarkastuskäynnin Varamummolaan tilojen toimintaan soveltuvuuden arvioimiseksi.

Uudessa palvelussa oli tarkoitus tarjota lyhytaikaisia sijoituksia perheiden haastavien tilanteiden selvittelyvaiheeseen alle 13-vuotiaille lapsille Varamummolan Vaanilan toimipisteessä. Sijoitusten suunniteltiin olevan alle 12 kuukautta kestäviä arviointijaksoja, jolloin rauhoitettaisiin perheen tilanne, kartoitettaisiin lapsen haasteita ja tuen tarpeita, sekä tehtäisiin arviointia kotiinpaluun mahdollistavista tukitoimista. Sijoituksessa olevien lasten perheille ajateltiin olevan myös mahdollista tarjota perhetyötä. Varhaisen tuen palveluna toiminnan suunniteltiin voivan estää huostaanottoja ja siten hillitsevän kuntien kustannusten nousua.

Palvelun toimintatapoina suunniteltiin olevan lapsen arviointi Varamummolan arjen toiminnoissa sekä yksin että pienissä ryhmissä. Tärkeänä osana palvelussa nähtiin aktiivinen yhteydenpito perheeseen sijoituksen aikana, joka lisäisi perheen osallisuutta ja vähentäisi lapsen vieraannuttamista perheestään. Arviointia tehtäisiin sosiaalityöntekijän määrittelemien asiakassuunnitelmien mukaisesti. Suunniteltiin, että arviointijaksolla ollut asiakas voisi jatkaa myöhemmin samassa kiinteistössä tukilomapalveluiden käyttöä, sekä tukiloma-asiakkaan olisi mahdollista tulla arviointijaksolle jo itselleen tuttuun kiinteistöön.

Uuden palvelun toimintasuunnitelma toimitettiin Aluehallintavirastoon, joka myös tarkensi luvanvaraiseen toimintaan liittyviä ohjeitaan Varamummolan toiminnanjohtaja Salimolle. Selvisi, että samassa kiinteistössä ei voi olla sekä avohuollon asiakkaita että sijoitettuja asiakkaita. Tarkennuksena todettiin, ettei suunniteltuja avohuollon perhe- ja tukihenkilötyöskentelyjä voi lakien puitteissa toteuttaa samassa kiinteistössä kuin ympärivuorokautisia sijoitus- ja arviointipalveluja. Aluehallintavirastolta kerrottiin monen yksityisen yrityksen toimivan edellä kuvatulla tavalla, ja että asia on tullut esille heidän tekemillään tarkastuskäynneillä. Tarkastettujen väärin perustein toimivien yritysten on käsketty muuttaa toimintaansa sakon uhalla.

Aluehallintaviraston antamien tarkennusten jälkeen arvioitiin, että uutta arviointitoimintaa ei ollut mahdollista tässä vaiheessa aloittaa, ja jo sovittu tarkastuskäynti peruttiin. Tästä syystä myöskään em. ammatillisia kriisisijoituspalveluita ei pystytä tarjoamaan. Arviointitoiminta on kuitenkin mahdollista aloittaa myöhemmässä vaiheessa, jos Varamummolan kaikki tukipalvelutoiminta ohjataan toiseen kiinteistöön ja arviointipalveluita tarjotaan vain toisessa. Myös kolmannen kiinteistön ostaminen ja nimeäminen luvanvaraiseen ympärivuorokautiseen toimintaan on mahdollista.

Kuitenkin on huomioitava, että nämä molemmat vaihtoehdot ovat Varamummolalle riskejä kustannuksia ajatellen. Mikäli arviointipalveluihin käytetyssä kiinteistössä ei ole tarpeeksi (tai ei yhtään) asiakkaita, on toiminta tappiollista. Talosta maksetaan joka tapauksessa kiinteitä

kulueriä kiinteistökuiluina ja vakuutuksina, sekä palkkakuluja, jos talossa on asiakkaita. Ratkaisuksi saattaisi tulla ryhmäkodin perustaminen, jossa osa lapsista asuu Varamummolassa pitkäaikaisesti sijoitettuina ja osa käyttää arviointipalveluita. Ryhmäkoti pitkäaikaisijoitettuine lapsineen on kuitenkin ristiriidassa Varamummolan varhaisen tukemisen ideologian kanssa.

Yhdessä esimiestyöpajassa käsiteltiin myös mahdollista muutosvastarintaa ja siihen valmistauduttiin ajatuksen tasolla. Muutosvastarinta tarkoittaa muutokseen suhtautumista ja erityisesti muutoksen vastustamista. Eri työntekijät suhtautuvat muutokseen eri tavoin: usein 20% työntekijöistä on jyrkän kriittinen muutosta vastaan, 60% odottaa muutosta ja loput 20% on muutoksen puolella jyrkän myönteisesti. Bruzelius ja Skärvad (vuosi ei tiedossa) luettelevat erityisen vahvaa muutosvastarintaa aiheuttavia tekijöitä, kuten yllättävät muutokset sekä mahdollisia kielteisiä vaikutuksia aiheuttavat muutokset. (Karlöf & Lövingsson 2004, 149.)

Tapaamisella pohdittiin, että muutosvastarintaa henkilökunnassa tulee suurella todennäköisyydellä olemaan, sillä muutos voi vaikuttaa suurelta ja tulee yllättäen. Muutosvastarintaa voi nousta siitä, etteivät työntekijät ole hakeutuneet töihin ympärivuorokautista palvelua ja arviointia tarjoavaan yksikköön. Muutosvastarintaa suunniteltiin vähennettävän sillä, että arviointitoiminnan suunniteltiin sijoittuvan vain Varamummolan toiseen toimipisteeseen, ja työntekijät voisivat itse päättää, haluavatko osallistua arviointitoimintaan. Tämä mahdollistaisi sen, että arviointitoiminnasta kieltäytyvät työntekijät voisivat jatkaa nykyisen mukaista työnkuvaansa Varamummolan toisessa yksikössä.

Arviointitoiminnan lisäksi Vaanilan toimipisteessä oli tarkoitus jatkaa avohuollon perhetyön ja tukihenkilötapaamisia silloin, kun se on mahdollista. Esimiestyöpajassa pohdittiin lyhyesti myös mahdollista muutosvastarintaa Varamummolan lähinaapurustossa. Tähän suunniteltiin vastattavan avoimien ovien päivän muodossa, jolloin naapureita pyydetäisiin kahvikupposen äärelle tutustumaan uuteen toimintamuotoon.

Yhteiskehittämisen viimeisessä vaiheessa selvittelystä uudesta palvelusta kerrottiin henkilökunnalle, ja kerrottiin myös syyt miksi toiminta ei toteudu. Henkilökunta otti tiedon vastaan positiivisesti, ja hiukan pettyneenä siitä, ettei toiminta tule toteutumaan. Yllättävää oli, että työntekijöistä hän, jonka ajattelin vastustavan uutta palvelua eniten, oli erittäin pahoillaan, ettei palvelua voida aloittaa.

Yhteenvetona voidaan sanoa, ettei uusi arviointipalvelu tai toivottu ammatillinen kriisiperhetoiminta voi alkaa lainsäädännöllisistä ja taloudellisista syistä tässä vaiheessa, mutta palvelun aloittaminen voi myöhemmässä vaiheessa olla ajankohtaista. Mikäli kehittämistyöhön ryhdytään, tullaan henkilökuntaa suurella todennäköisyydellä osallistamaan

toiminnan suunnitteluun varhaisemmassa vaiheessa, koska moni työntekijä olisi valmis kehittämään aktiivisemmin Varamummolan toimintaa.

6 Pohdinta

6.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen riittävän eettisyyden varmistamiseksi tutkijan on noudatettava Ojasalon ym. (2009, 48-50) mukaan samoja eettisiä sääntöjä mitä yhteiskunnassakin noudatetaan. Eettisyyteen vaikuttaa jo myös tutkimuskohteen valinta sekä osallistumisen vapaaehtoisuus. Lisäksi on syytä perehtyä ja noudattaa Tutkimuseettisen Neuvottelukunnan (2018) antamia ohjeistuksia ihmiseen kohdistuvasta tutkimuksesta. Näiden edellisten ohjeistusten mukaisesti olen pyrkinyt tekemään opinnäytetyöni huolellista, rehellistä ja tarkkaa toimintatapoja noudattaen. Opinnäytetyön tekemiseen liittyvään tiedontuottamiseen osallistuminen oli vapaaehtoista.

Tiedontuottajilta saadaan rehellisimpiä vastauksia silloin, kun he voivat olla varmoja nimettömydestään tutkimuksessa. Tätä periaatetta noudattaen olen poistanut vastauksista mahdolliset tunnistetiedot, eikä niitä voi liittää vastaajaan tai hänen edustamaansa kuntaan / kuntayhtymään, eikä myöskään kukaan ulkopuolinen voi päätellä vastauksista asiakkaiden henkilöllisyyksiä. Tutkimuksen eettisyyttä lisää myös se, että tiedontuottajat tietävät, mihin tarkoitukseen heidän antamaansa tietoa tullaan käyttämään. Tutkimuksen eettisyys paranee myös, kun välttää plagioimasta aiemmin julkaistuja tekstejä. (Ojasalo ym. 2009, 48-50.) Kerroin tiedontuottajille, tekeväni opinnäytetyötä Varamummolan tukilomatoiminnoista, mutta jälkeen päin huomasin, etten ollut kertonut mihin ja miten saamaani tietoa tulen käyttämään. Eettisyyden vaateeseen pyrin vastaamaan säilyttämällä saamani vastaukset ulkopuolisten ulottumattomissa sekä hävittämällä saamani materiaalin opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Nämä kerroin myös tiedontuottajille lähestyessäni heitä ensimmäisen kerran tutkimuskysymyksineni siten parantaen tutkimuksen eettisyyttä. Luonnollisesti en ole plagioinut kenenkään, edes omia tekstejäni.

Jotta tutkimusta voidaan pitää luotettavana, on sitä varten kerätyn tiedon oltava luotettavaa. Tämän tiedon luotettavuuden varmistamiseksi on tutkittava tutkimusongelmaan liittyviä asioita sekä käytettävä menetelmiä ja mittareita oikealla tavalla. Tämä oikean tiedon tutkiminen on tutkimuksen validiteetin varmistamista, vaikkakaan se ei välttämättä sellaisenaan sovellu kvalitatiivisen tutkimusotteen käytössä johtuen siitä, että aineistosta on mahdollista tehdä erilaisia tulkintoja tulkitsijasta riippuen. (Kananen 2014, 125-126.) Osaltani pyrin varmistamaan, että tutkimuskysymykseni ja tiedontuottajilta kysytyt kysymykset

vastaavat toisiaan, jolloin oli mahdollista tutkia, ovatko Varamummolan tukilomapalvelut vaikuttavia.

Kananen (2014, 125-126) mainitsee Silvermaniin (1997) viitaten tutkimuksen luotettavuuden kannalta tärkeänä elementtinä tutkimuksen reliabiliteettia, eli mittaustulosten pysyvyyttä ja toistettavuutta: tehdessä sama tutkimus uudelleen, tulisi saada samat vastaukset. Suurella todennäköisyydellä samat tulokset nousevat esille, jos tutkimus toistetaan myöhemmässä vaiheessa ja vaikka siihen vastaisivat eri tiedontuottajat.

Kananen (2014, 131) ehdottaa lisäksi Mäkelää (1990) mukaillen, että saadun aineiston tulisi olla riittävä ja analysoinnin tarpeeksi hyvin dokumentoitu, analyysin tulisi olla kattava ja toistettavissa. Riittävä aineisto on saturoitunutta eli tiedontuottajien vastauksista ei nouse enää uusia asioita. Olen pyrkinyt opinnäytetyötä tehdessäni kattavaan dokumentointiin erityisesti saamieni tietojen ja niiden pelkistysten osalta, jotta analyysi olisi toistettavissa samoilla tiedoilla myöhemmin.

6.2 Tutkimuksen pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, ovatko Varamummolan tarjoamat tukilomapalvelut auttaneet asiakasperheitä ja miten. Opinnäytetyön lähtöoletuksena oli, että Varamummolan tukilomat ovat asiakkaita tukevaa palvelua. Kaiken kaikkiaan keräämäni ja analysoimani tieto antaa vastauksen kaikkiin opinnäytetyössäni esittämiini kysymyksiin. Kaikki opinnäytetyön työpajat pidettiin esimiestyöpajoina, koska heillä yrityksen omistajina on päätäntävalta yrityksen kehittämiseen liittyvissä asioissa. Alun perin kuitenkin ajatuksena oli, että yhteiskehittämistä voisi käyttää laajemmassa mittakaavassa, ja ottaa kehittämiseen mukaan koko henkilökunta. Tämä suunnitelma kuitenkin kariutui enimmäkseen siihen, ettei yhteistyöpajojen järjestäminen ollut mahdollista.

Opinnäytetyön alkuvaiheessa puhjennut Covid-19 pandemia rajoitti mahdollisuuksia järjestää yhteistä toimintaa: osa henkilökunnasta oli lomautettuna, minkä johdosta yhteistapaamiset siirtyivät kerta toisensa jälkeen suunnitelluista. Myös muut syyt vaikuttivat yhteiskehittämistapaamisten siirtymiseen, ja päätin viimein luopua niistä. Sen sijaan pidin nämä tapaamiset esimiestyöpajoina, koska yrityksen omistajat olivat yleisesti ottaen aina saatavilla, ja esimiestyöpajojen järjestäminen oli huomattavasti vaivattomampaa.

Covid-19 pandemia vaikutti sekä Varamummolan toimintaan että tämän opinnäytetyön valmistumiseen. En kuitenkaan halunnut ottaa pandemiaa ja sen myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia toiminnalle ja opinnäytetyölle tarkempaan käsittelyyn, vaan olen tarkoituksellisesti käsitellyt niitä hyvin pintapuolisesti. Opinnäytetyöni käsittelee enemmän Varamummolan toiminnan vaikuttavuutta ja kehittämistä sekä uusien palveluiden käyttöönottoa kuin Covid-19 pandemian vaikutuksia. Pandemian vaikutusten osuus on

tarkoituksella jätetty mahdollisimman pieneksi tässä opinnäytetyössä, vaikkakin sillä on ollut myös Varamummolan toimintaa kehittäviä ja muokkaavia vaikutuksia.

Varhaisessa tukemisessa kiteytyy Varamummolan toiminta-ajatus; tarjotaan perheille sellaista varhaista tukea, mitä vailla he ovat ja mitä eivät ole muualta voineet saada. Tarjoamallaan palveluilla ja toiminnoilla Varamummola pyrki vastaamaan jatkuvasti kasvaviin varhaisen tuen tarpeisiin, ja siten tukemaan asiakkaiden hyvinvointia. Varhaisten palveluiden tarjonnan määrän lasku on osaltaan saattanut vaikuttaa lisääntyvien lastensuojeluasiakkuuksien määrään. Lapsiperheille tarjotun kotipalvelutoiminnan, tukihenkilöiden ja tukiperheiden riittämättömyys on huomioitu myös Varamummolan toiminnassa ja keskusteluissa sosiaalityöntekijöiden kanssa.

Varamummolan tukijaksoja käyttävät perheet ovat useimmiten moniongelmaisia, pitkään lastensuojelun piirissä olleita, ja osa jopa ylisukupolvisia haasteita kantavia. Osa asiakkaista on sellaisia perheitä, joita ei muilla kevyemmällä avohuollon keinoilla ole ollut mahdollista auttaa. Usein maksusitoumuksissa Varamummolaa verrataan juurikin tukiperheisiin. Varamummolan tukijaksopalveluita käytetään mm siksi, että tukiperhejonot ovat pitkiä eikä asiakkaille ole löytynyt sopivia tukiperheitä pitkänkään jonottamisen aikana.

Osaltaan on mahdollista, että varhaisen tuen puute aiheuttaa myös Varamummolan kaltaiselle toiminnalle hyviä lähtökohtia, sillä on paljon asiakkaita, joille kevyemmät tukitoimet eivät riitä. Tästä ovat kertoneet myös useat asiakasperheiden kanssa työskentelevät sosiaalityöntekijät: Varamummolan palveluita ostetaan erityisen haastaville lapsille ja perheille. Varamummola tarjoaa myös lapsiperheiden kotipalvelua, jonka ostamisesta kunnat ovat olleet vaihtelevan kiinnostuneita, mutta jota ei tällä hetkellä kovinkaan paljon osteta.

Suunnitelmallisen avohuollon työskentelyn vähäisyydestä kertoo myös omat havaintoni jo vuodelta 2018 työskennellessäni nuorten lyhytaikaissijoitettujen nuorten parissa eteläsuomen kunnassa. Hyvin harvalla sijoitetulla nuorella oli tehtynä asiakassuunnitelma, mikä johtui lähinnä sosiaalityöntekijöiden puutteesta ja ylikuormittuneisuudesta. Varamummolassa on otettu käyttöön asiakkaiden palvelusuunnitelmat, joka tehdään sosiaalityöntekijän kirjaaman asiakassuunnitelman, asiakkaan ensitapaamisen sekä lapsen ja huoltajan tukijaksoille asettamien toiveiden pohjalta. Palvelusuunnitelmassa määritellään Varamummolan asiakkaalle tarjoamat palvelut ja tukijaksojen tavoitteet, sekä mainitaan keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi.

Huolimatta pienestä otannasta (N=5) kaikki tiedontuottajat olivat yksimielisiä siitä, että Varamummolan tukilomatoiminta on asiakkaita tukevaa ja saa aikaan positiivisia vaikutuksia asiakasperheiden elämään. Tämä oli jo selkeästi näkyvillä Varamummolan asiakasperheiden kertoessa perheen kuulumisia ja kiitellessä Varamummolan henkilökuntaa lasten tuonti- ja hakutilanteissa. Opinnäytetyön tekemisen kautta tämäkin huomio sai vahvistusta.

Varamummolan tukilomatoiminnan vaikuttavuutta pohdittaessa voidaan arvioida tukilomatoiminnan olevan asiakkaita tukevaa ja saavan aikaan heidän elämässään positiivisia vaikutuksia, ja siten tukilomatoiminta on vaikuttavaa. Laitisen ja Pohjolan (2010) määritelmän mukaan vaikuttavuuden voidaan ajatella olevan vaikutusten kuvaamista (Pohjola 2012a. 12-13), ja kaikki tiedontuottajat kuvasivat palveluiden auttaneen perheitä. Tässä opinnäytetyössä olen kuvannut Varamummolan tukilomien vaikutuksia perheille sekä pohtinut tukilomien lopettamisen mahdollisia vaikutuksia. Varamummolan varhaisen tuen palvelut, kuten tukilomat, ovat osaltaan auttaneet ehkäisemään asiakkaana olevien perheiden raskaampia palveluita, kuten lasten huostaanottoja. Vaikutukset ilman Varamummolan tarjoamia tukipalveluita olisivat voineet olla kielteisiä ja perheitä hajottavia.

Kaikki tiedontuottajat kuvasivat vastauksissaan myös niitä mahdollisia tapahtumia, mitä heidän asiakkailleen olisi voinut tapahtua ilman Varamummolan tukilomia. Kaikkien vastauksissa näkyi tilanteiden huononeminen vanhempien uupumuksen lisääntyessä, ja pahimmillaan edessä olisi ollut huostaanotto ja sijoitus. Keväällä puhjennun 2020 Covid-19 epidemian alkamisen jälkeen yksi Varamummolan palveluita käyttäneistä kunnista lopetti kaikkien oman kunnan palvelutuotannon ulkopuolisten palveluiden ostamisen, mukaan lukien tukijaksotoiminnan. Varamummolan tukiloma-asiakkaista tukilomien peruuttaminen kosketti erityisesti neljää perhettä, joissa kaikilla oli käytössään vähintään tukilomapalvelut, osalla myös perhetyötä ja tukihenkilötyötä. Kaikkien näiden perheiden tilanteet muuttuivat kielteiseen suuntaan tukipalveluiden lopettamisen jälkeen.

Näihin neljään perheeseen kohdistuviin raskaampiin palveluihin sisältyvät mm. huostaanotot ja sijoitukset tukitoimien päättymisen jälkeen (kolmen perheen lapsia, joko kaikki tai osa lapsista) sekä perhekuntoutus. Osaltaan nämä toimenpiteet lisäävät sosiaalityöntekijän työmäärää, sekä aiheuttavat kunnalle lisäkustannuksia huostaanottojen ollessa avoimuksen tukipalveluita kalliimpia. Myöhemmin perheistä on kolme palannut uudelleen Varamummolan tukiloma- ja tukihenkilöasiakkaiksi. Yhden perheen osalta vaikuttaa siltä, ettei tukitoimien lopettamisella ja uudelleen aloittamisella ole yhteyttä. Lisäksi yhden perheen huoltaja on kertonut perhekuntoutuksen henkilökunnan ihmetelleen toimivien tukipalveluiden lopettamista. Kuvio 5 selkeyttää tapahtumia perheissä.

Perhe a: huostaanotto, sijoitus laitokseen. Ei uutta tukisuhdetta
Perhe b: huostaanotto, sijoitus perheeseen. Tukilomat aloitettu uudelleen.
Perhe c: perhekuntoutus. Tukilomat aloitettu uudelleen.
Perhe d: Muutto eri kuntaan. Tukilomat ja tukihenkilötoiminta aloitettiin uudelleen.

Kuvio 6: Vaikutukset perheiden tilanteisiin

Voidaan pohtia, miten paljon edellä mainituilla tukilomien lopettamisilla oli vaikutusta perheiden tilanteiden huononemiseen. Keräämäni ja analysoimani tiedon perusteella voidaan sanoa olevan mahdollista, että tukilomien lopetuksella oli iso vaikutus huostaanottoihin ja perhekuntoutukseen menolle. Oletettavasti kunnissa havaittiin, ettei tukilomien lopetus ollut järkevä vaihtoehto, koska tukilomat aloitettiin uudelleen. Tämä vahvistaa oletusta tukijaksojen vaikuttavuudesta.

Varamummolan toiminnan ollessa pääasiassa ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea tarjoavaa voidaan näin ollen sanoa Varamummolan tukilomien vähentävän asiakkaiden pitkäaikaiskustannuksia, kun perheille ei tarvitse tarjota raskaampia ja kalliimpia palveluita eikä perheiden lapsia ei tarvitse sijoittaa. Edellä mainitun kunnan tapauksessa oletettavaa on, että kustannukset lisääntyivät huostaanottojen jälkeen. Mielestäni opinnäytetyöstä tekemäni analyysi tukee myös varhaisen tukemisen vaikutuksia kustannusten hillitsemisessä, vaikken opinnäytetyössä selvittänytkään hintoja ja kustannuksia sen tarkemmin.

Useat Varamummolan asiakasperheet ovat korostaneet omaa väsymistään ja tuen tarpeitaan, sekä ovat kertoneet, ettei heillä ole ketään hoitajaa haastaville lapsille, jolloin heidän leponsa mahdollistuisi. Tämä asiakasperheiltä tullut arvokas tieto on saanut vahvistusta myös opinnäytetyön tuloksista tiedontuottajien kertoessa tukilomien auttavan perheitä jaksamaan mahdollistamalla vanhempien levon.

Alustavasti tiedontuottajien vastauksia lukiessa vaikutti siltä, että suurimmaksi avun tarpeen syyksi (mikä Varamummolan tukilomissa auttaa) muodostuisi juurikin vanhempien levon tarve johtuen sen suhteellisen suuresta ilmenemismäärästä. Tarkempaa analyysiä tehdessä ilmenikin, että vastauksissa korostettiin enemmän struktuuria eli Varamummolan toiminnan rakenteita perheitä tukevana tekijänä. Varamummolan toiminnassa on säännöllisesti toistuvia piirteitä, ja työntekijät pitävät huolta siitä, että kaikilla lapsilla on hyvä olla ja toiminta jatkuu tukilomasta toiseen säännöllisenä ja samalla rakenteella toistuvana. Tämä tukee erityisesti neuropsykiatrisesti oireilevia lapsia, joille järjestys on tärkeää tilanteiden

hahmottamisen ja toimintakyvyn parantamiseksi. Sama struktuuri helpottaa lasten toimintaa kotona, ja osaltaan Varamummolassa pyritään toimimaan erityislasten kanssa samoilla periaatteilla kuin mitä he kotona toimivat.

Varamummolan tukilomien voidaan siis arvioida auttaneen sekä lapsia, asiakasperheitä että tiedontuottajia. Ilman Varamummolan tukea asiakkaiden tilanteet olisivat huonontuneet ja siten kuntien kustannukset olisivat kasvaneet. Asiakkaiden parempi tilanne vähentää loogisesti myös sosiaalityöntekijöiden työtaakkaa ja huolta perheistä. Koska Varamummolan palvelut tekemäni kyselyn mukaan ovat auttaneet asiakkaita, voidaan sanoa Varamummola vastaavan vaikuttavuuden vaateeseen Heliskosken ym. (2018) ja Pohjolan (2012b) määritelmiin nojaten. Toivottavaa on, että saatu tieto välittyy takaisin tiedontuottajille ja muille Varamummolan mahdollisille yhteistyökumppaneille, ja siten perheet saavat lisäapua.

Opinnäytetyössä pohdittiin myös, miten palveluita voisi kehittää vastaamaan paremmin eri asiakkaiden tarpeisiin, ja arvioida esiin nousseiden ehdotusten pohjalta uusia palvelumuotoja. Tiedontuottajat ehdottivat muutamaa erilaista uutta palvelua, joista osa on jo palveluvalikoimassa ja osaa on toivottu ennenkin. Yhden ehdotuksen pohjalta lähdettiin yhteiskehittämään yrityksen omistajien kanssa uutta palvelua. Uuden palvelusuunnitelman laatiminen oli mielenkiintoinen ja jännittäväkin projekti, mikä ei valitettavasti saanut tässä vaiheessa jatkoa. Varamummolan omistajat pitävät kuitenkin aiheen jatkuvasti avoimena, ja mikäli uusia mahdollisuuksia ja edellytyksiä toiminnan aloittamiseen ilmaantuu, on uuden toiminnan aloittaminen tekemäni toiminnansuunnitelman pohjalta mahdollista eikä siinä tapauksessa tehty työ mene täysin hukkaan.

Tiedontuottajat mainitsivat vastauksissaan myös toiveen lyhytaikaiselle hoidolle, jolloin ei tarvittaisi vakituista asiakkuutta. Kuten todettiin, palvelu on jo valikoimassa, ja osa asiakkaista sitä myös käyttää. Jäin pohtimaan palvelun nimeä ”tuntihoito”, sekä tuntihoidon mainostamista asiakkaille. Voidaan kysyä, onko tuntihoito tarpeeksi kuvaava nimi palvelulle, jos asiakkaat eivät sitä tiedosta olevan tarjolla. Lisäksi voidaan kysyä, onko tuntihoitoa markkinoitu tarpeeksi asiakasryhmille. Toimitusjohtajan mukaan tuntihoitoa on markkinoitu sekä kunnille on tehty tarjouksia lyhyistä jaksoista, mutta sitä ei ole kovin paljoa käytetty. Tuntihoidon löydettävyyttä voisi mahdollisesti auttaa sen sisällön täsmällisempi avaaminen tai nimen muokkaaminen kuvaavammaksi.

Opinnäytetyössä pohdin lyhyesti myös esiin tullutta mahdollista muutosvastarintaa sekä toimintatutkimusta osallistavana kehitysmenetelmänä. Toimintatutkimus olisi mielestäni voinut vähentää mahdollista muutosvastarintaa kaikkien työntekijöiden ollessa yhdessä sitoutuneita uudistettuun, yhdessä kehitettyyn toimintaan. Jälkeenpäin havaitsin, ettei muutosvastarintaa olisikaan ollut niin suuressa määrin kuin mitä yrityksen omistajien kanssa arvioitiin, vaan itse asiassa päinvastoin: henkilökunta olisi ollut valmis tekemään toiminnan

muutosta. Tästä tärkeänä tietona havainnoitiin, että tulevaisuuden hankkeissa henkilökuntaa kannattaa ottaa mukaan toiminnan kehittämiseen jo varhaisemmassa vaiheessa. Jatkossa onkin suunnitteilla kehittää mm. Varamummolan asiakaspalautelomakkeita yhdessä kaikkien työntekijöiden kanssa, erityisesti niiltä osin, mistä ei vielä asiakaspalautetta systemaattisesti kerätä (kuten perhetyö ja tukihenkilötyöskentely).

Aloittaessani opinnäytetyön tekemistä suunnittelin, että olisin kehittänyt ensisijaisesti Varamummolan asiakaspalauttejärjestelmää, mutta tämän tavoitteen päätin hylätä aikaisessa vaiheessa. Asiakaspalautteen keräämisestä tuli osa työtehtävääni Varamummolan vastaavana perheohjaajana, ja kehitin ja kehitän tätä osiota jatkuvasti työni ohessa. Tein alustavaa suunnitelmaa siitä, miten yhdessä koko työryhmän kanssa kehitettäisiin asiakkaille parhaiten soveltuvia palautekysymyksiä sekä millaisista kysymyksistä olisi eniten hyötyä Varamummolan kehittämiselle. Opinnäytetyöstä olisi kuitenkin tullut mielestäni liian laaja, joten rajasin asiakaspalauttejärjestelmän pois opinnäytetyöstäni. Kuitenkin asiakaspalauttejärjestelmää on jo kehitetty Varamummolassa eteenpäin käyttäen yhteiskehittämisen menetelmiä. Kehittämiseen osallistui lähes kaikki henkilökunnan jäsenet, mikä osaltaan takasi monipuolisemman valikoiman ideoita ja kehittämismahdollisuuksia.

Tässä opinnäytetyössä tarkoitin vaikuttavuudella myös sitä, ovatko asiakkaalle määritellyt tavoitteet tulleet saavutetuiksi. Varsinaisesti en lähtenytkään tarkastelemaan vaikuttavuutta tästä näkökulmasta, vaan syvennyin vaikutusten kuvaamiseen. Tavoitteiden ja niiden toteutumisen tutkimus olisi ollut mahdollista suorittaa haastattelemalla tarkemmin sosiaalityöntekijöitä ja asiakasperheiden vanhempia, tai tarkastelemalla heidän palvelusuunnitelmiinsa kirjattuja tavoitteita. Tämän voi toteuttaa jatkotutkimuksena, ja kehittää siten Varamummolan toimintaa edelleen.

Varamummolan toiminnan jatkokehittämisessä olisi hyödyllistä jossain vaiheessa suunnata vastaava kysely suoraan asiakkaina oleville perheille. Siten olisi mahdollista saada heidän näkökulmastaan tärkeää tietoa siitä, miten Varamummolan toiminta on kyennyt tukemaan heidän tilannettaan

Opinnäytetyötä aloittaessani mielessäni oli vahvasti edeltävä työni nuoriin suunnattujen palveluiden parissa. Toivoin, että tiedontuottajat olisivat ehdottaneet nuorille suunnattuja esim. itsenäistymiseen liittyviä, palveluita ja ohjausta. Kuitenkaan en saanut toiveelleni vahvistusta lainkaan, mihin on varmasti vaikuttanut Varamummolan selkeä profiloituminen nuorempien lasten tukipalveluiden tarjoamiselle. Tämä ei kuitenkaan mielestäni tarkoita sitä, etteikö tulevaisuudessa jossain vaiheessa voisi tulla mahdollisuuksia tämänkaltaiselle toiminnalle, minkä räätälöiminen asiakkaan tarpeisiin vastaavaksi on mahdollista esim. tukihenkilötyöskentelyn avulla.

Varamummolan toimintatutkimuksen suurimmat haasteet liittyivät omaan ajankäyttöni ja organisoitumattomuuteeni. Olisin varmasti saanut opinnäytetyön tehtyä paljon lyhyemmässä ajassa, jos olisin yrittänyt. Toisaalta, kun en pitänyt kiirettä, kykenin pohtimaan ja analysoimaan saamiani vastauksia rauhassa. Toinen haaste oli saamieni vastausten vähyys, mutta pienestäkin aineistosta on mahdollista saada tarpeeksi materiaalia analyysiä varten. Osaltaan haastetta tietysti lisää sosiaalialan vaikuttavuuskirjallisuuden puute, vaikkakin aiheen tärkeys tiedostetaan.

Lähteet

Painetut

Aaltola, J., Valli, R., Hakala, J. T., Eskola, J., Vastamäki, J., Siekkinen, K., Syrjäjä, L. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (3. uud. ja täyd. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.

Aluehallintavirasto. 2017. <https://www.avi.fi/web/avi/yksityiset-sosiaalipalvelut>. Luettu 2.11.2020.

Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Karlöf, B. Lövinsson, F. H. 2004. Johtamisen näkökulmat - peruskäsitteitä ja malleja. Helsinki: Edita Prima Oy.

Linnossuo, O., & Kettunen, P. 2020. Lastensuojelun tutkimusperusta vahvaksi. Teoksessa 30 päivää 2020. Talentia-lehden erikoisnumero lastensuojelun ammattilaisille. 28.8.2020. 8.vuosikerta. Helsinki. Talentia, 16-19.

Luodes, E. 2007. Asiakaslähtöisyys lastensuojelun avohuollon moniammatillisessa yhteistyössä: Kertojina päivähoitoon lastensuojelun tukitoimena sijoitettujen lasten vanhemmat. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät: uudenlaista osaamista liiketoimintaan. (ss. 58-64) Helsinki: WSOYpro.

Pohjola, A. Tutkimukseen perustuva vaikuttavuus. 2012b. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T., & Väyrynen, S. (toim.). Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Rousu, S. & Holma, T. 1999. Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön: toimintamalleja ja työvälineitä kuntien sosiaalitoimistojen laatutyöhön. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Rousu, S. & Holma, T. 2004. Lastensuojelupalvelujen laadunhallinta. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Acta no. 197. Suomen kuntaliitto. Helsinki

Sähköiset

Heinonen, H., Väisänen, A., Hipp, T., 2012. Mistä lastensuojelun kustannukset kertyvät?

Heliskoski, J., Humala, H., Kopola, R., Tonteri, A., Tykkyläinen, S. 2018. Vaikuttavuuden askelmerkit. Työkaluja ja esimerkkejä palveluntuottajille. Sitran selvityksiä 130. Sitra. Saatavilla <https://media.sitra.fi/2018/03/27105443/vaikuttavuuden-askelmerkit.pdf>. Lainattu 18.8.2020.

- Hujala, A. & Taskinen, H. (toim). 2020. Uudistuva sosiaali- ja terveysala. Tampere University Press. Tampere. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-022-9>. Luettu 1.4.2021.
- Koivisto, J. 2006. Sosiaalialan näyttökeskustelu: miten sosiaalisten interventioiden vaikuttavuus osoitetaan? Janus vol. 14 (1) 2006, 53-60. Saatavilla https://www.researchgate.net/publication/279057671_Sosiaalialan_nayttokeskustelu_miten_sosiaalisten_interventioiden_vaikuttavuus_osoitetaan. Luettu 2.3.2021.
- Konu A, Rissanen P, Ihantola M, Sund R. 'Effectiveness' in Finnish health care studies. *Journal of Social Medicine* 2009;46:285-297.
- Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937. 2005. Saatavilla: www.finlex.fi/fi/laki/ajatas/2005/20050937. Luettu 1.12.2019.
- Lapsen aika: Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040, 2019. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-698-0>. Luettu 3.1.2020
- Lastensuojelulaki, 2007. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417>. Luettu 5.1.2020
- Paavola, A., Honkavaara, P., Muuronen, K., Mäkinen, P., Tolonen, M. & Varsa, M. 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus: lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: mikä toimii, mikä takkuaa, mitä pitäisi kehittää? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Saatavilla https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf. Luettu 15.6.2020.
- Perhehoitoliitto, 2019. https://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemaksi/ajoissa_koiin_kampanja. Luettu 13.11.2019
- Pihlaja, 2019. <https://www.keski-uudenmaansote.fi/pihlaja/perhehoitoyksikko-pihlaja>. Luettu 13.11.2019
- Rasmusson, B., Hyvönen, U., Nygren, L. & Khoo, E. 2010. Child-centered social work practice – three unique meanings in the context of looking after children and the assessment framework in Australia, Canada and Sweden. *Children and Youth Services Review*, 32 (3), 452-459.
- Sosiaalihuoltolaki, 2014. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp446866912>. Luettu 5.1.2020.
- Socialstyrelsen, 2018. Grundbok i BBIC. Barns Behov I Centrum. Saatavilla: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2018-10-20.pdf>. Luettu 7.4.2021.

STM, 2019. Yhdessä kohti hyvää arkea. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosmanuaali päättäjille. Saatavilla

https://stm.fi/documents/1271139/15252619/Esite_Opas_paattajille_FIN_verkko.pdf/cc062ea0-5988-bbf2-11f6-207f0f2c5162/Esite_Opas_paattajille_FIN_verkko.pdf. Luettu 3.1.2020.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2018. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet. Saatavilla

https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/TENK_IEEA_tyoryhman_muistio_250518.pdf. Luettu 16.2.2021.

Varamummola 2019. www.varamummola.fi. Luettu 28.10.2019

WHO 2016. Framework on integrated, people-centered health services. Sixty-ninth world health assembly. Provisional agenda item 16.1. A69/39. Saatavilla

http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA69/A69_39-en.pdf?ua=1&ua=1. Luettu 20.4.2021

Julkaisemattomat

Kupari, Minna. Henkilökohtainen keskustelu. 12.1.2020

Kalpio, Outi. Henkilökohtainen keskustelu. 15.7.2020

Kuvat ja kuviot

Kuva 1: Varamummolan arvot	8
Kuva 2: Varamummolan toimintatutkimuksen vaiheet	19
Kuva 3: Varamummolan toimintatutkimuksen työpajatoiminta ja aikataulu	20
Kuva 4: Sisällön analyysi (Kanasta 2014 mukailleen).....	24
Kuvio 5: Varamummolan toiminnassa asiakkaita auttavia seikkoja	34
Kuvio 6: Vaikutukset perheiden tilanteisiin.....	48

Taulukot

Taulukko 1: Aineiston teemoittelua, kysymys 1	26
Taulukko 2: Aineiston teemoittelua, kysymys 2.....	27
Taulukko 3: Aineiston teemoittelua, kysymys 3.....	30
Taulukko 4: Aineiston teemoittelua, kysymys 4.....	32

Liitteet

Liite 1: Haastattelukirje	57
Liite 2: Uusi toiminnan suunnitelma	58

Liite 1: Haastattelukirje

Hei,

Opiskelen Laurea-ammattikorkeakoulussa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa (YAMK), sekä työskentelen Varamummolan vastaavana perheohjaajana. Teen opinnäytetyötäni Varamummolan tukilomatoiminnoista, ja toivoisin, että voisitte vastata muutamaan kysymykseen. Vastaukset käsitellään täysin luottamuksellisesti, ja tullaan hävittämään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Tutkimuksessani en kysy asiakkaiden henkilötietoja, vain teidän käsityksiänne perheiden tilanteista yleisesti.

Tarkoitukseni on selvittää miten Varamummolan tukilomapalvelut ovat vastanneet asiakasperheiden tarpeisiin sosiaalityöntekijän näkökulmasta.

Asiakasperheenne (perheitänne) / -lapsenne on ollut Varamummolan tukiloma-asiakkaana kuluneiden vuosien aikana. Arvioi omin sanoin

1. Miten asiakkaanne (lapsi ja hänen perheensä) tilanne on muuttunut (parantunut, huonontunut, pysynyt ennallaan, jotain muuta) Varamummolan tukilomien alkamisen jälkeen?
2. Missä tilanteessa asiakkaanne (lapsi ja hänen perheensä) olisi ilman Varamummolan tukilomia (esim. kiireellinen sijoitus tai huostaanotto, muutokset perheen jaksamisessa tai voimavaroissa) teidän arvionne mukaan?
3. Mikä tukilomissa on arviosi mukaan auttanut asiakastanne (lapsi ja hänen perheensä)?
4. Millaisia uusia palveluita kaipaisit asiakasperheittesi tueksi tukilomien rinnalle?

Ystävällisesti

Eve Tervonen

Lisätietoja tekemästani opinnäytetyöstä saat tarvittaessa sähköpostitse tai puhelimitse.
Eve.tervonen@varamummola.fi, p. xxxx-xxxxxx.

Liite 2: Uusi toiminnan suunnitelma

Varamummola Oy, arviointijaksot. Toimintasuunnitelma, toiminnankuvaus

Varamummola tarjoaa lastensuojelulain mukaisia lyhytaikaisia, ympärivuorokautisia sijoitus- ja arviointipalveluita alle 13-vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen. Lapsi tulee Varamummolaan arviointijaksolle sosiaalityöntekijän tekemällä päätöksellä avohuollon sijoituksena, avohuollon kiireellisenä sijoituksena tai kiireellisenä sijoituksena. Sijoitukset ovat kestoltaan 1-6 kuukautta, jolloin rauhoitetaan perheen tilanne, kartoitetaan lapsen haasteet ja tuen tarpeet, sekä tehdään arviointia kotiinpaluun mahdollistavista tukitoimista. Sijoituksessa olevien lasten perheille on myös mahdollista tarjota perhetyötä.

Arviointijaksot toteutetaan Varamummolan omassa arviointijaksolle varatussa kiinteistössä. Varamummolassa on kuusi asiakaspaikkaa, ja jokaiselle sijoitetulle lapselle voidaan osoittaa omat huoneet. Sisarukset voivat olla samassa huoneessa, mikäli tämän arvioidaan olevan lasten edun mukaista ja sisaruksia tukeva ratkaisu. Samassa kiinteistössä on erilliset tapaamistilat, jotka mahdollistavat arviointijaksolla olevien lasten perheiden tapaamiset ja perhetyön, tarvittaessa myös ilman kontaktia muihin samaan aikaan sijoitettuna oleviin asiakkaisiin tai heidän perheisiinsä.

Varamummolan henkilökunta tekee aktiivista yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja tarvittaessa muun tukiverkoston kanssa. Työskentelytavoista sovitaan tarkemmin sosiaalityöntekijän laatimaan asiakassuunnitelmaan perustuen. Varamummolan arviointijaksolla työskentelytapoja ovat mm. lapsen toimintakyvyn ja sen haasteiden arviointi yksilö- ja ryhmätilanteissa Varamummolan arjessa; perheen elämäntilanteen, toimintatapojen ja voimavarojen arviointi ja vahvistaminen perhetapaamisissa; sekä aktiivinen yhteydenpito lapsen perheeseen. Arviointijakson aikana saatujen havaintojen perusteella sosiaalityöntekijälle toimitetaan kirjallinen arviointi jatkoehdotuksista sekä kotiinpaluun mahdollistavista tukitoimista, mikäli kotiinpaluu arvioidaan mahdolliseksi. Jatkon tukitoimia voidaan suunnitella järjestettäväksi myös Varamummolan toimesta, jolloin työntekijät ovat perheelle valmiiksi tuttuja.

Perhetapaamisissa on mahdollista tukea vanhemmuutta ja auttaa perhettä luomaan yhteisiä sääntöjä ja toimintamalleja kotiin, jolloin lapsen kotiinpaluun mahdollisuudet paranevat. Varamummolan henkilökunnan yhteydenpito lapsen perheen kanssa on aktiivista, ja lapselle mahdollistetaan yhteydenpito (puheluin, videopuheluin, perhetapaamisin) huoltajiinsa ja sisaruksiinsa, jotta vältetään tarpeeton vieraannuttaminen perheestä ja kotiinpaluu sijoitusjakson jälkeen helpottuu.

Varamummolan kantavana toiminta-ajatuksena on perheelle tarjottava varhainen tuki, lapsen kotiinpaluun mahdollistaminen sekä raskaampien palveluiden (kuten huostaanotto) ennaltaehkäisy. Varamummolaan sijoitettu lapsi toimii mukana Varamummolan turvallisessa, strukturoidussa ja aikuisjohtoisessa arjessa, johon kuuluvat päivän askareet ja siihen liittyvät säännöt, yhdessä tekeminen ja toisten huomiointi. Nämä kaikki tekevät lapsen elämästä turvallista ja ennakoitavampaa.

Varamummolan arvot näkyvät kaikessa Varamummolan arjen toiminnassa. Varamummolan arvot ovat ARVOSTUS (kuuntelemme ja näemme lapsen), YHDESSÄ OLEMINEN (tehdään yhdessä, annetaan lapsille mallia), HOIVA (kaikki lapset ovat tärkeitä), AVOIMUUS (avoin yhteistyö perheenjäsenten ja viranomaisten kesken). Tärkeänä osana Varamummolan arkea toimivat myös eläimet, joiden hoitamisesta ja terapeuttisesta vaikutuksesta pääsevät nauttimaan kaikki lapset omien kykyjensä mukaan yhdessä aikuisen kanssa.

Varamummolan henkilöstö koostuu sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista, joilla kaikilla on kokemusta lasten ja nuorten kanssa työskentelystä. Varamummolan palveluksessa on mm. sairaanhoitaja, sosionomeja, lähihoitajia sekä nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajia.

Varamummolan työntekijöillä on mm. lastensuojelun ja perhetyön osaamista. Varamummola panostaa myös henkilökuntansa koulutukseen järjestämällä räätälöityjä koulutuksia asiakaskunnan ja henkilökunnan tarpeet huomioiden. Henkilökuntaa palkataan tarvittaessa lisää. Kaikki Varamummolan toiminnot toteutetaan oman henkilökunnan toimesta, eikä alihankkijoita käytetä.